

422 ulike universelle utforminger?

Kartlegging av kommuners metoder og verktøykasser innen universell utforming i Norge og med referansekommuner fra Finland

Prosjektrapport
Oslo 19.1.2019 (oppdatert 5.2.2019)
Forfatter: Riitta Hellman, Karde AS

Innhold

1.	Innledning	3
1.1	Prosjektet.....	3
1.2	Arbeidsmetodene	3
1.3	Referansekommuner i andre nordiske land	3
1.4	Spredning.....	4
1.5	Begrepsavklaringer	4
1.6	Særlige merknader.....	5
2.	Resultater og funn (Norge)	6
2.1	Om utdanning og kompetansebygging i Norge (og i Danmark)	6
2.2	Brukermedvirkning og de «myke metodene»	8
2.3	De gode eksemplene	10
2.4	Lett å lese, lett å forstå	11
2.5	Hvor fins stoffet – egentlig?.....	12
2.6	Formelle metoder, systematiske tilnæringer og verktøykasser	12
3.	Funn fra Finland	16
3.1	SuRaKu-metodikk.....	16
3.2	Hindringsfrie hjem (Tammerfors)	17
3.3	SBi-anvisninger (Danmark)	18
3.4	RT-databasen	18
3.5	Glimt fra stedlige besøk i Bjørneborg	19
3.6	Medvirkning i servicedesign (Åbo).....	21
3.7	Fysiske modeller og brukermedvirkning (sporvogn i Tammerfors).....	22
3.8	Kimoke-armbånd for deltakelse i idrett og kultur i Åbo.....	22
3.9	Hinderfri-merking i Vasa stad	23
3.10	Ungdom og universell utforming (Åbo)	24
3.11	Tilgjengelighetsdatabasen for publikasjoner	25
3.12	Kartlegging og evaluering for alle	25
	ESKEH-kartleggingsmetode.....	25
	Karlegging med apper	27
4.	Funn fra Sverige	29
4.1	Tillgänglighetsdatabasen	29
4.2	Retningslinjer for universell utforming (tillgänglighet)	32
5.	Siste ord (er ikke sagt).....	33
	Vedlegg 1: Prosjektets faktaark.....	34
	Vedlegg 2: Facebook-innlegg	35
	Vedlegg 3: Universell utforming: Kompetanseprogram	37
	Kontaktinformasjon.....	38

1. Innledning

1.1 Prosjektet

Denne sluttrapporten oppsummerer funn fra prosjektet '422 ulike universelle utforminger? Kartlegging av kommuners metoder og verktøykasser innen universell utforming i Norge og med referansekommuner fra Finland'.

Prosjektet ble gjennomført i 2018, med avsluttende arbeid i januar 2019. Det var finansiert med tilskudd fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (tilskuddsordning for kunnskapsutvikling, kompetanseheving og informasjon innen universell utforming).

Karde AS gjennomførte prosjektet. Prosjektleder var Riitta Hellman. Hun gjennomførte også meste parten av arbeidet i prosjektet.

Prosjektets overordnede mål var å bidra til systematisk og metodisk arbeid med universell utforming i kommuner i Norge. Dette skulle gjøres ved å produsere systematisert og oppdatert kunnskap om metoder, verktøykasser og systematiske tilnærminger som brukes i kommuners arbeid med universell utforming, og å dokumentere et eventuelt behov for videreutvikling av disse innen de forskjellige kommunale forvaltningsområdene.

Målgruppen for prosjektets resultater er medarbeidere i kommuner, herunder både ledelsen og prosjektmedarbeidere innen uu, KS, metodeutviklingsmiljøer samt departementer og direktorater som er ansvarlig for uu i norske kommuner og ellers i samfunnet.

1.2 Arbeidsmetodene

Materialet i rapporten er basert på en bred informasjonsinnhenting og anvendelse av en rekke ulike metoder og tilnærminger, herunder:

- Informantintervjuer (semistrukturerte dybdeintervjuer – 7 stykk i Norge og 9 stykk i Finland);
- Et større antall korte utspøringer (telefonsamtale eller ansikt-til-ansikt samtale) om spesifikke, spisse temaer (Norge, Finland og Sverige);
- "Desktop research" (studier av veiledere, standarder, lovverk og konvensjoner, rapporter, strategi- og plandokumenter, eksempelsamlinger, nettsteder og -sider, osv.) både i Norge og i Finland, men også Danmark og Sverige;
- Stedlige besøk (Norge, Sverige, Finland);
- Uformelle samtaler med informanter;
- Deltakelse i konferanser og seminarer med foredrag som kildemateriell:
 - Nordic Conference «Inclusive Smart City», 12. november 2018, Oslo (Bufdir);
 - Frokostmøte: Et aldersvennlig samfunn, 21. november 2018, Oslo (Standard Norge);
 - Inkluderende arkitektur, 27. november 2018, Heimdal (Trondheim kommune);
 - Erfaringskonferanse om universell utforming, 30. november 2018, Oslo (KS).

1.3 Referansekommuner i andre nordiske land

Arbeidet med finske referansekommuner foregikk i to kommuner: Åbo (Turku) i med ca. 272.000 innbyggere og Björneborg (Pori) med ca. 83.000 innbyggere. Begge er større kommuner som arbeider aktivt med universell utforming. I tillegg har vi hentet referanser fra Tammerfors (Tampere) og Vasa (Vaasa).

I tillegg til Finland har vi i prosjektet gjort studier vedr. Danmark og Sverige. Dette gjelder i hovedsak utdanning innen universell utforming i Danmark (Kapittel 2.1) og spesifikke tiltak innen uu i Sverige (Kapittel 2.7).

1.4 Spredning

Informasjon om prosjektet har underveis blitt spredd via prosjektets nettside¹, en oversikt over metoder og verktøy på dedikert nettside², et faktaark³ for nedlasting og som papirbasert brosjyre for bruk på seminarer og andre samlinger (Vedlegg 1), Facebook-innlegg (Vedlegg 2), og et oppsummerende foredrag på KS sin erfaringskonferanse 15.11.2018⁴.

Et nyhetsbrev vil bli distribuert etter prosjektslutt og utgivelsen av denne sluttrapporten. Sluttrapporten vil også bli annonsert for nedlasting i et Facebook-innlegg på Kardes spalte⁵.

En indirekte spredning fra prosjektet har skjedd i forbindelse med informantintervjuene og kartlegginger i både Norge og Finland.

1.5 Begrepsavklaringer

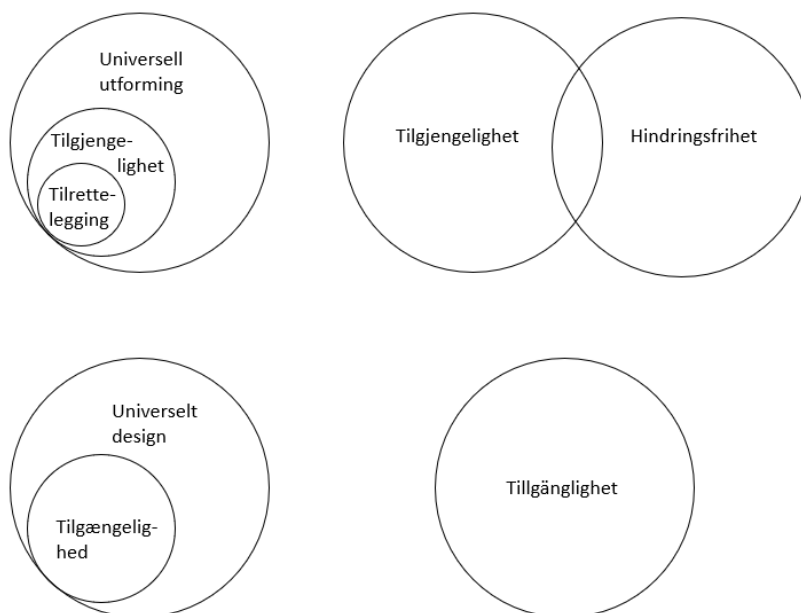
Våre studier har i utgangspunktet dreid seg om universell utforming. Det har imidlertid vært noe utfordrende å sette grensene for hva f.eks. metodene og verktøykassene for universell utforming innen de ulike nedslagsfeltene skal dekke. Forståelsen som er etablert i Norge er i kortform slik:

Universell utforming forstås som utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen, inkludert informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), slik at produktet og/eller tjenesten kan benyttes av flest mulig.

Tilgjengelighet forstås som egenskap ved et produkt eller tjeneste som sikrer bruk, fortrinnsvis uten assistanse fra andre.

Tilrettelegging forstås som det å legge fysiske, sosiale og pedagogiske forhold til rette på en praktisk måte for enkeltindivider og spesifikke grupper. Dette skiller seg fra universell utforming ved at tiltakene ikke omfatter alle brukere.

Begrepene universell utforming og tilgjengelighet synes imidlertid å skli inn i hverandre og oppfattes ofte ganske likt i Norge. I Finland operer man med to forskjellige begreper: tilgjengelighet ('saavutettavuus') og hindringsfrihet ('esteettömyys'). Førstnevnte koples vanligvis til informasjon og IKT-løsninger. Sistnevnte dekker de fysiske omgivelsene. Disse er av opplagte årsaker ikke totalt adskilte begreper. I Danmark synes man å operere med både universell utforming

¹ http://www.karde.no/422_uuu

² http://www.karde.no/uu_metodeoversikt

³ http://www.karde.no/wp-content/uploads/2019/01/422uuu_faktaark.pdf

⁴ <http://www.karde.no/wp-content/uploads/2018/11/KS-foredrag-15.11.2018-RH.pdf>

og <http://www.karde.no/wp-content/uploads/2019/01/program.pdf>

⁵ <https://www.facebook.com/kardeasno/>

(‘universelt design’) og tilgjengelighet, mens universell utforming knyttes til et bredere perspektiv der man tar hensyn til både funksjonsevne, alder, kjønn, etnisitet, språk, kultur osv. I Sverige snakker man ganske enkelt ofte om kun tilgjengelighet i bred forstand. Disse variasjonene preger våre funn og resultater til en viss grad samtidig som ambisjonene i alle de nordiske land synes å være nokså like: **å ta hensyn på skikkelig vis.**

Norske ambisjoner om universell utforming er dokumentert i «Regjeringens handlingsplan for universell utforming 2015-2019»⁶. Begrepsavklaringer vedrørende begrepet universell utforming fins å lese i temarapporten fra Miljøverndepartementet⁷.

1.6 Særlige merknader

For leserne ønsker vi å peke på en rekke forhold og forbehold:

- Denne rapporten er ikke uttømmende. Mange observasjoner, mindre funn og en god del informasjon er for lesbarhetens skyld utelatt, selv om materialet i seg selv er både verdifullt og interessant.
- Som alltid er en rapport der informantintervjuer er en stor og viktig kilde, et subjektivt produkt. Spesielt gjelder dette anbefalinger.
- Anbefalingene er merket med et gult utropstegn i marginen. I tillegg fins noen anbefalinger i oppsummeringskapittelet.
- Resultater fra intervjuene i både Finland og Norge er anonymisert i så høy grad som mulig.
- Det er svært mange referanser i rapporten. Disse gis som fotnoter på den aktuelle siden for enklere «veifinning» til kilden. Layout-estetikken måtte mao. vike.
- Vi har avgrenset arbeidet til å behandle metoder og verktøykasser som gjelder planlegging og realisering av prosjekter og tiltak innen universell utforming, men utelatt tilstøtende metoder som for eksempel verktøykasser for gevinstrealisering.
- Sitater o.l. på dansk og svensk er ikke oversatt til norsk, men står på originalspråket.
- Metoder o.l. som presenteres i rapporten er ikke vurdert i forhold til hvor konforme de er med lover, forskrifter, standarder o.l. – norske eller europeiske – eller hvor oppdaterte. Vi vurderer dette dithen at dette ikke var en del av oppdraget.
- Begrepene universell utforming og tilgjengelighet synes å overlape særlig i Norge, mens i andre nordiske land betyr tilgjengelighet tilnærmet samme som universell utforming. Vi har ikke latt dette sjenere oss i stor grad, men vi har tilstrebet å få fram lærdommene og de gode idéene.
- Vi har gitt relativt mye plass til funn fra Finland idet vi regner med at de norske forhold er tross alt best kjent for de norske lesere, og at det er mulig å hente inspirasjon fra noe nytt og mer ukjent.

Til slutt:

Stor takk til informantene. Alle får rapporten som takk for deres tid, flere ganger langt over den avtalte timen.

Takk til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet for tilskuddet som gjorde studien mulig. Arbeid med universell utforming er viktig både når det gjelder ny kunnskap og konkret universell utforming i samfunnet!

⁶ https://www.bufdir.no/PageFiles/25990/Regjeringens_handlingsplan_for_UU.pdf

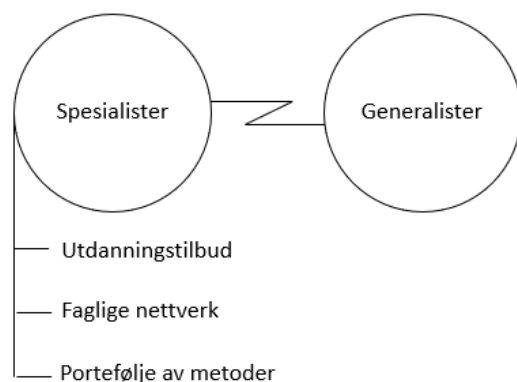
⁷ T-1468 B/E Universell utforming: Begrepsavklaring. Miljøverndepartementet, 2007. <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/md/vedlegg/rapporter/t-1468.pdf>

2. Resultater og funn (Norge)

2.1 Om utdanning og kompetansebygging i Norge (og i Danmark)

Universell utforming omfatter i praksis de fleste samfunnsområdene. For å lykkes vil høyt kompetansenivå om universell utforming være en forutsetning. Kompetansen bør dekke et bredt spekter av faglige områder fra forståelsen av mangfoldet av brukere og deres ønsker, krav og preferanser, til standarder, fysiske løsninger og lovverk. Én av bekymringene hos mange informanter var mangelen på et helhetlig utdanningstilbud og muligheter til praktisk kompetanseoppbygging innen universell utforming.

Spesialistkompetanse fins på flere områder, som for eksempel ergoterapi, byplanlegging, arkitektur og IKT. Denne kompetansen er dog ofte autodidaktisk, og stammer typisk ikke, i hvert fall ikke mer enn delvis, fra en formell utdanning innenfor de aktuelle fagområdene. En kan også med rimelighet

konkludere at spesialistfagområdene har diverse utdannings- og videreutdanningsmuligheter, faglige nettverk og konkrete stillingshjemler – i hvert fall – i større kommuner.

Generalistkompetanse på et høyt faglig nivå er en sann mangelvare. Ett eksempel der dette etterlyses er stillinger som formelt eller de facto har et overordnet ansvar på universell utforming i en kommune. Skolering for denne type stilling, med et tverrfaglig ansvarsområde, fins ikke i Norge.

Det nærmeste man kanskje kommer fins i Danmark der Aalborg Universitets campus i København tilbyr et toårig halvtidsstudium på masternivå i universell utforming og tilgjengelighet⁸. (Dette tilbudet omfatter ikke andre sentrale områder som f.eks. IKT, tjenester, naturområder osv.) Utdannelsen består av følgende moduler⁹:

- Modul 1: Internationale perspektiver og historie (5 ECTS)¹⁰
- Modul 2: Krop og rum – teori, metode og begreber (10 ECTS)
- Modul 3: Universelt design og tilgjengelighet i praksis (5 ECTS)
- Modul 4: Strategi og implementering af universelt design og tilgjengelighet (10 ECTS)
- Modul 5: Investering i universelt design og tilgjengelighet (5 ECTS)
- Modul 6: Etik og likeverdighet (5 ECTS)
- Modul 7: Kvalitetssikring og metode (5 ECTS)
- Modul 8: Masterprosjekt (15 ECTS)

For å få adgang til mastergradsstudiet må studenten ha en relevant bachelorgrad og /eller mastergrad fra bygg- og anleggsbransjen, for eksempel som arkitekt eller bygningsingeniør. Det er også mulig å ta studiet etter en annen relevant utdanning, for eksempel ergoterapeut.

Bildet er altså at i Norge fins det ikke utdanning på akademisk nivå som vil gi en *overordnet og sektor-omfattende kunnskap om universell utforming*. Enkelte fagområder tilbyr dog linjefag og kurs som omfatter universell utforming, men å finne eller selv å «komponere» en utdanning på for eksempel masternivå i Norge, er fåfengt. **Vi anser dette som en stor utfordring som det bør**

⁸ <https://www.aau.dk/uddannelser/etteruddannelse/master/universelt-design-og-tilgaengelighed>

⁹ <https://www.aau.dk/uddannelser/etteruddannelse/master/universelt-design-og-tilgaengelighed/indhold/>

¹⁰ European Credit Transfer and Accumulation System

gjøres noe med, dvs. å utvikle et tilsvarende flerfaglig studietilbud i Norge.

Nedenfor følger, for ordens skyld, et knippe eksempler på norske kompetansetilbud.

Ett eksempel er KS-nettverket for kommuner og fylkeskommuner¹¹ som i flere år, tom. 2018, har arrangert nettverksmøter, seminarer, konferanser, studieturer o.l. På KS sitt nettsted beskrives nettverket som følger: «Kommunenettverk universell utforming: KS har et kommunenettverk for universell utforming. Nettverket har fokus på enkle tiltak, og kommuner/fylkeskommuner vil i nettverket dele erfaringer om kostnadseffektive og hensiktsmessige fremgangsmåter for å fjerne enkle barrierer.»

Dette nettverket har hatt en stor betydning for både kompetansebygging og i å skape et faglig nettverk blant kommuneansatte i Norske kommuner der erfaringer kan utveksles på tvers av kommune- og fylkeskommunegrens. Nettverket er i ferd med å endre karakter, og vil i framtiden bygge opp et nettverk av «ambassadører» innen universell utforming. Ambassadørene er kommuneansatte i kommuner som har kommet lengst, og som sprer kunnskap videre og kan være ressurser som kan støtte andre kommuner og fylkeskommuner. Dette nettverket har arbeidet systematisk og metodisk om universell utforming i norske kommuner, og har i tillegg til å være et kompetansetiltak, vært en verk-tøykasse innen universell utforming.

Et annet eksempel er Kompetanseprogrammet om universell utforming, utviklet av Høgskolen i Bergen for Direktoratet for byggkvalitet. Dette e-læringsprogrammet gir en grei innføring innen en rekke områder der universell utforming skal realiseres i norske kommuner. Innholdet i de forskjellige modulene vises i Vedlegg 3.¹²

KOMPETANSE-PROGRAMMET

Søk her

MODUL 1 Introduksjon til uu

MODUL 2 Lover og forskrifter

MODUL 3 Planlegging

MODUL 4 Transport-systemet

MODUL 5 Friluftsområder

MODUL 6 Bygg og uteområder

MODUL 7 Eiendomsforvaltning

Universell utforming

Kompetanseprogrammet

Kompetanseprogrammet er et opplæringsprogram for politikere og ansatte i kommuner og fylkeskommuner om universell utforming innenfor plan- og bygningslovens virkeområde. Kompetanseprogrammet inngår som et tiltak (K5) i regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009–2013, «Norge universelt utformet 2025».

Programmet er utviklet av Høgskolen i Bergen for Direktoratet for byggkvalitet. Deltasenteret har utviklet delmodul om medvirkning. Programmet består av sju tematiske moduler som kan brukes i undervisning og opplæring, og som en kilde til informasjon om universell utforming.

Direktoratet for byggkvalitet,
koordinator for Kompetanseprogrammet

Et siste eksempel er Norsk forskningslaboratorium for universell utforming ved NTNU (Norsk teknisk-naturvitenskapelige universitet) på Gjøvik¹³. På laboratoriet forskes det på forhold knyttet til syn, hørsel og mobilitet i forbindelse med bygg, uteområder, transport og design. Funn fra denne forskningen antas å resultere i elementer for enkelte undervisningstilbud, mens det i skrivende stund ikke fins et studieprogram om universell utforming ved NTNU.

Det har vært i gang, i regi av Barne-, familie- og ungdomsdirektoratet, en større kartlegging av norske

¹¹ <http://www.ks.no/fagomrader/helse-og-velferd/bolig-og-universell-utforming/kommunenettverk-universell-utforming2/> og <https://www.ks.no/globalassets/ks-presentasjon-pa-samling-i-bodo.pdf>

¹² <http://uukurs.dibk.no/>

¹³ <https://www.ntnu.no/ivb/norsk-forskningslaboratorium-for-universell-utforming>

utdanninger innen universell utforming. Vi går derfor ikke mer detaljert inn i denne problematikken her, men nøyer oss med å peke på behovet for utviklingsarbeid som nevnt på forrige side.

2.2 Brukermedvirkning og de «myke metodene»

Det er generelt høy bevissthet om *viktigheten* av brukermedvirkning i forbindelse med planlegging og utvikling av universelt utformede løsninger. Metodene for brukermedvirkning varierer dog en god del i kommuner og t.o.m. mellom bydeler i én og samme kommune. Vi har også observert at kunnskapen om bredden av mulige metoder for brukermedvirkning ikke nødvendigvis dekker et større spekter, eller at de kjente metodene ikke benyttes i full utstrekning. Metodevalgene for brukermedvirkning er mao., til en viss grad, preget av «ad-hockeri» og «kopiering» av det man har sett og hørt andre bruke. Hyppigst synes bruken av metoder for medvirkning å være i forbindelse med planprosesser innen ulike felt, samt testing og evaluering. Det etterspørres konkrete veiledere og metodebeskrivelser «som går an å forstå og bruke i praksis» – også av ikke-eksperter. **Denne «bestillingen» den andre konkrete anbefalingen fra oss.** Det kan f.eks. være en tilsvarende håndbok som «La oss gjøre det sammen!» fra KS m.fl.¹⁴ eller som veilederen «Medvirkning i planlegging Hvordan legge til rette for økt deltakelse og innflytelse i kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven»¹⁵, men som gir enda flere praktiske råd om og verktøy for anvendelse av konkrete metoder for medvirkning og samskaping (co-creation¹⁶).

Nedenfor presenterer vi på en kortfattet måte fire metoder for brukermedvirkning som har blitt brukt eller brukes blant kommuner som har vært med i prosjektets studier (intervjuer, foredrag m.m.). Listen er opplagt ikke uttømmende, men viser tilnærmingen i metoder som er i bruk.

Konsultasjon med kommunale råd. Kommuner er pålagt å ha et eldreråd¹⁷ og en representasjonsordning for personer med nedsatt funksjonsevne. Rådernes innspill er en viktig del av prosessen¹⁸ før kommunepolitikere behandler en sak. Enkelte kommuner har også eller en annen form for medvirkningsordning for ungdom (ungdomsråd¹⁹). For eksempel i Oslo kommune beskrives eldrerådets funksjon slik: «Det sentrale eldreråd er et rådgivende organ for byråd og bystyret i saker som angår levekårene for eldre i Oslo kommune. Eldrerådene er oppnevnt for å styrke Eldres deltakelse og innflytelse i lokalpolitikken. Eldrerådet er et rådgivende organ for byens politikere, med mandat til å avgi uttalelser, anmodninger og råd.»²⁰

Ett eksempel på et ungdomsråd kommer fra Vaksdal kommune: «Ungdomsrådet består av ungdommar som er med å fremje forslag om tiltak for born og unge i kommunen, og vert orientert om, og gjev innspel til kommunen i, saker som angår born og unge.»²¹

Mystery shopper²² («hemmelig» eller ukjent kunde) er en metode som vanligvis brukes i markedsundersøkelser, av forbrukerorganisasjoner eller internt i en bedrift til å måle kvaliteten på en tje-

¹⁴ Lars U. Kobro (red.): La oss gjøre det sammen. Håndbok i lokal samskapende sosial innovasjon. Høgskolen i Sørøst-Norge/Senter for sosialt entreprenørskap og samskapende sosial innovasjon, mars 2018.

¹⁵ <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2488431>

¹⁶ <https://lovdatab.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71>

¹⁷ <https://en.wikipedia.org/wiki/Co-creation>

¹⁸ <https://lovdatab.no/dokument/NL/lov/1991-11-08-76> og <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/a-322007-rundskriv-om-kommunale-og-fylke/id480247/>

¹⁹ Eldrerådets oppgaver og funksjon – en veileder i eldrerådsarbeid, Statens seniorråd, 2011.

²⁰ <https://seniorporten.no/dokumenter/Eldrer%C3%A5dets%20oppgaver.292371.pdf>

²¹ <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommunereform/Verktoy/lokaldemokrativeilederen/kommunen-og-innbyggerne/ungdomsrad/id2425384/>

²² <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/politikk/sentrale-rad/det-sentrale-eldreradet/#gref>

²³ <https://www.vaksdal.kommune.no/innhald/politikk-og-hoyringar/sentrale-rad/> og

²⁴ <https://www.facebook.com/pages/category/Community/Ungdomsr%C3%A5det-i-Vaksdal-kommune-360748837708037/>

²⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Mystery_shopping

neste eller til å samle inn spesifikk informasjon om produkter og tjenester (befaring). Den hemmelige kundens identitet og oppdrag er ikke kjent av tjenesteleverandøren eller den som selger produktet. Den hemmelige kunden utfører reelle oppgaver som å kjøpe et produkt, stille spørsmål, registrere klager eller oppføre seg på en bestemt måte, og gir deretter en erfaringsrapport til bestilleren. I en kommunal sammenheng kan spesielt universell utforming av tjenester og servicepunkter evalueres ved å bruke denne metoden. Ett eksempel er når en bruker med hørsels- eller bevegelseshemming besøker tjenestetorget. Med denne metoden kan både de fysiske omgivelsene og tjenesteyterens håndtering av kunder med spesielle behov evalueres. Målsettingen er følgelig å få realisert universell utforming av tjenester og servicepunkter.

(Urban) Living Lab²³ kan beskrives som en samhandlingsarena mellom ulike aktører som f.eks. kommunen (offentlig sektor), privat sektor, innbyggere og frivillig sektor, og forskning, og som brukes i tillegg til de formelle planprosessene for å hente inn innspill fra de ovennevnte aktørene vedr. nye produkter, systemer, tjenester eller prosesser. Aktørene utforsker, undersøker, eksperimenterer, tester og evaluerer nye idéer, scenarier, prosesser, systemer, begreper og kreative løsninger i realistiske omgivelser, dvs. innenfor et avgrenset geografisk område hvor tiltakene planlegges for gjennomføring. Et eksempel kan være utvikling av et nytt trafikk-knutepunkt mellom en rekke ulike transportmidler der helheten, dvs. de bygde omgivelsene, transportmidlene og tilknyttede tjenester skal være universelt utformet.

Ut på tur sammen: tråkk. Det kan være folketråkk, barnetråkk, eldretråkk, sykkeltråkk osv. Fellesnevneren for «tråkkene» er at man drar på befaring i omgivelsene og kartlegger behov for endringer. De er gjerne knyttet til digitale verktøy for registrering av resultater. Ett eksempel er Barnetråkk. Det beskrives slik: Barnetråkk er et digitalt verktøy og undervisningsopplegg som lar barn fortelle planleggere, kommunen og lokalpolitikere hvordan de bruker stedet der de bor og hva de vil ha annerledes²⁴. Med Barnetråkk kan en skoleklasse utforske lokalmiljøet sitt sammen og stille krav om det de vil skal bli bedre. Læreren kan opprette og gjennomføre Barnetråkk med klassene sine ved hjelp av det digitale verktøyet. Flere dokumenterte tråkkmetoder er knyttet til medvirkning i forbindelse med kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven¹⁵. Design og arkitektur Norge (DOGA) sin video²⁵ om folketråkk gir innsikt i bruken av metoden.

En tilsvarende metodikk ble brukt i Trondheim kommune (Områdeløft Saupstad og Kolstad) der temaet var hvordan belysning kan bidra til universell utforming av en drabantby, og hvordan man oppnår man kompetanseheving gjennom medvirkning.

²³ Christine Hvitsand og Benjamin Richards: *Urban Living Lab: Bruk av metoden i Norge og med eksempler fra Europa*. TF-rapport nr. 39, 2017.

²⁴ <https://www.barnetrakk.no/> og https://www.barnetrakk.no/download/DOGA_Barnetrakk_liten.mp4

²⁵ <https://doga.no/Aktiviteter/folketrakk/video-antropologens-og-sosiologens-metoder-i-medvirkningsprosesser/>

Tilnærmingen var basert på både en serie av workshops og stedlige studier. Deler av en workshop foregikk ute da beboerne var på *lysvandring* i mørketiden for å studere forslag til belysningsløsninger. Videoen dokumenterer metoden på en informativ måte²⁶. Et poeng var å kunne gjenta de gode løsningene i nye prosjekter, dvs. at belysningen skal følge de samme retningslinjene i alle nye lysinstallasjoner og dermed skape en «lysstandard».

2.3 De gode eksemplene

Et vesentlig, metodisk innslag i arbeidet med universell utforming i norske kommuner er bruken av såkalte gode eksempler. Dette synes å være en viktig kunnskaps- og inspirasjonskilde for mange. Noen av disse er gjengitt nedenfor.

Forbildeprosjekter om universell utforming (Husbanken):

- Verdalsøra barne- og ungdomsskole²⁷
- Stavanger kultur- og katedralskole, Bjergsted²⁸
- Vennesla bibliotek og kulturhus²⁹
- Våler kirke³⁰
- Skarpnes boligfelt³¹
- Vigvoll terrasse borettslag³²
- Jonas Reinsgate 19 i Bergen³³
- Grønneviksøren Studentboliger³⁴
- Heisprosjektet i Årdal³⁵
- Gårdsrom i Klostergata 66 - 68 og Agnar Mykles plass³⁶
- Hjertnespromenaden 5³⁷
- Boliger i Guristuveien³⁸
- Imagine Rommen³⁹
- Tangen – ny bydel⁴⁰
- Vanntårnet omsorgsboliger – Porsgrunn⁴¹

I KS sin publikasjon 'Nyttig for alle, nødvendig for noen' gis et større antall gode eksempler på universell utforming i norske kommuner og fylkeskommuner⁴², herunder bygg, uterom, friluftsliv og kulturminner, samt belysning.

På nettet fins videomateriell som illustrerer prosesser og universelt utformede løsninger på en informativ måte:

²⁶ Belysning og universell utforming: Kunnskapsheving gjennom medvirkning: <https://vimeo.com/302940311/c0a3808ec5>

²⁷ <https://husbanken.no/forbildeprosjekter/prosjekt/?id=257429>

²⁸ <https://husbanken.no/forbildeprosjekter/prosjekt/?id=252455>

²⁹ <https://husbanken.no/forbildeprosjekter/prosjekt/?id=231287>

³⁰ <https://husbanken.no/forbildeprosjekter/prosjekt/?id=266766>

³¹ <https://husbanken.no/forbildeprosjekter/prosjekt/?id=262553>

³² <https://husbanken.no/forbildeprosjekter/prosjekt/?id=265428>

³³ <https://husbanken.no/forbildeprosjekter/prosjekt/?id=261100>

³⁴ <https://husbanken.no/forbildeprosjekter/prosjekt/?id=260547>

³⁵ <https://husbanken.no/forbildeprosjekter/prosjekt/?id=261094>

³⁶ <https://husbanken.no/forbildeprosjekter/prosjekt/?id=165402>

³⁷ <https://husbanken.no/forbildeprosjekter/prosjekt/?id=260473>

³⁸ <https://husbanken.no/forbildeprosjekter/prosjekt/?id=164232>

³⁹ <https://husbanken.no/forbildeprosjekter/prosjekt/?id=162793>

⁴⁰ <https://husbanken.no/forbildeprosjekter/prosjekt/?id=155651>

⁴¹ <https://husbanken.no/forbildeprosjekter/prosjekt/?id=121278>

⁴² http://www.ks.no/contentassets/4226f3240f73452a908a4424ff409582/ks_universellutforming_web-2.pdf

- Oslo kommune⁴³
- Ski kommune⁴⁴
- Time og Klepp kommune 1⁴⁵ – Time og Klepp kommune 2⁴⁶
- Trondheim kommune 1⁴⁷ – Trondheim kommune 2⁴⁸
- Stavanger kommune⁴⁹

Rapporten «Universell utforming som kommunal Strategi: Erfaringer og resultater fra pilotkommunesatsingen 2005-2008» inneholder også eksempler som fortsatt, 10 år etter, illustrerer mange gode løsninger⁵⁰. Gode eksempler er et verdifullt tillegg til formelle og normative beskrivelser. Vi ser likevel en liten svakhet med denne tilnærmingen, nemlig at stadfesting av hvor gode eksemplene egentlig er, kan mangle dokumentasjon. Enda en eksempelsamling er erfaringsrapporten fra et regionalt nettverk innen universell utforming fra seks kommuner i Rogaland (2018)⁵¹.

Det andre er: Hva dekker man egentlig med slike eksempler? Behovet for mennesker med kognitive funksjonsnedsettelser? Hva med dem som verken kan bruke dame- eller herretoalletter? Har man tatt hensyn til mennesker som ikke kan lese eller oppfatte annet enn veldig enkle lettleste tekster og veiledninger i et byrom? Vår anbefaling er at slike eksempelsamlinger etter hvert bør utvides for å **vise hele bredden av universell utforming og behovet for universelt utformede løsninger for en utvidet målgruppe** (se Kapittel 3).

2.4 Lett å lese, lett å forstå

Vi ønsker eksplisitt å rette oppmerksomheten mot universell utforming av innhold, typisk tekst og bilder. Kommuner kommuniserer med innbyggerne gjerne i form av skriftlig materiell som brosjyrer og brev, nettsider o.l. Vi har i prosjektet observert en bevissthet om at det er viktig å informere på en måte som gjør at budskapet kan oppfattes av de aller fleste. Klarspråk og lettlest innhold i offentlig kommunikasjon blir etter hvert stadig oftere prioritert, og veiledere for å nå dette er en viktig forutsetning for å lykkes. Noen slike fins og brukes (takk og pris!):

- Klarspråk for alle (KS)⁵²
- E-læringskurset "Den gylne pennen" (utviklet av Difi og Språkrådet)⁵³
- Klart språk i kommunesektoren (en tekstbase som består av tekster fra kommuner og fylkeskommuner som har arbeidet med klarspråk; Språkrådet)⁵⁴
- Informasjon for alle (Norsk Forbund for Utviklingshemmede)⁵⁵

Noen kommuner har laget egne språkprofiler som skal hjelpe de ansatte med å skrive klart, korrekt og brukervennlig⁵⁶. Et par eksempel på lokale tiltak innen klarspråk er Oslo kommune som har ut-

⁴³ <https://www.youtube.com/watch?v=CULs565Ucvg>

⁴⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=QJIIIGYp7eo>

⁴⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=a1pRgp7SaxU>

⁴⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=k0KSZEscfX0>

⁴⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=WHHKPtZ2Btk&feature=youtu.be>

⁴⁸ https://www.youtube.com/watch?v=W76bLBwl_xM

⁴⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=gLLAZrembwo&feature=youtu.be>

⁵⁰ <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/md/vedlegg/rapporter/t-1472.pdf> (Miljøverndepartementet, 2008)

⁵¹ http://www.rogfk.no/content/download/84269/1858419/version/1/file/rap_uu_UB_240818_KI1325.pdf

⁵² http://www.ks.no/contentassets/6fcee95c9cc84479a3df5bbbc4c2f14e/klarsprak---veiledning-a4_f41.pdf

⁵³ <http://www.ks.no/fagomrader/utvikling/digitalisering/klart-sprak-kommunesektoren/ressurser/e-laringskurset-den-gylne-pennen/>

⁵⁴ <https://www.sprakradet.no/Klarsprak/kommunesektoren/>

⁵⁵ http://www.nfunorge.org/contentassets/120e5c3753864d5992cddb7bec7bf134/informasjon-for-alle_31102015.pdf

⁵⁶ <https://www.sprakradet.no/Klarsprak/kommunesektoren/kommunalesprakprofiler/>

viklet egne retningslinjer for klarspråk («språkprofil») for Plan- og bygningsetaten⁵⁷, samt bydelen Grünerløkka som arbeider aktivt for en god integrasjon av flyktninger og innvanderbefolkningen og derfor har sterkt fokus på et enkelt språkuttrykk. Dette skjer bl.a. ved å engasjere beboere i brukermedvirkning, herunder gjennom OXLO – Oslo Extra Large, en by for alle.⁵⁸

2.5 Hvor fins stoffet – egentlig?

Et viktig funn fra prosjektet er mangelen på oversikt over «stoff» om universell utforming. Det sies å være vanskelig å finne og ligger spredt på svært mange aktørers nettsted og -sider. Dette prosjektets undersøkelser bekrefter dette. (De to kapitlene ovenfor illustrerer dette poenget ytterligere). Nye veiledere, oversikter over kilder innenfor avgrensede fagområder, eksempelsamlinger osv. skapes også stadig. Veifinnet til det finske referansematerialet som ble nevnt i intervjuer hos de finske informantene, synes å være like krevende – stoffet fins «overalt» i Finland også. Ett hjelpemiddel i Finland er tilgjengelighetsdatabasen som rapportert i eget avsnitt på s. 25.

Vår anbefaling er en **gjennomgang av denne problematikken for å finne en løsning på behovet for en mer sentralisert kunnskapsressurs i Norge** (og som holdes løpende oppdatert).

2.6 Formelle metoder, systematiske tilnærminger og verktøykasser

I dette kapitlet returnerer vi til kjernespørsmålet i prosjektet: metoder, systematiske tilnærminger og verktøykasser som er i bruk i norske kommuner utover det som er vist til i foregående kapitler. Disse kommer i tillegg til utallige politiske dokumenter, strategier og planer osv., men er heller regelverk, faglige retningslinjer osv. Her har vi tatt med det som har kommet fram i prosjektets arbeid, særlig i intervjuer i Norge og dokumenter som det henvises til i samband med intervjuene.

Det høyeste nivået av formell forankring av universell utforming er ratifiserte konvensjoner samt lovverk med forskrifter. Derfra beveger vi oss mot standarder, og så til eksempler på veiledere, retningslinjer o.l.

Rettighetskonvensjoner (FN):

- FNs verdenserklæring om menneskerettigheter⁵⁹
- Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne⁶⁰

Lover og forskrifter:

- Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven)⁶¹
- Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)¹⁵
- Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven)⁶²
- Forskrift om universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologiske (IKT)-løsninger⁶³

⁵⁷

<https://www.sprakradet.no/upload/Klarspr%C3%A5k/Dokumenter/Spr%C3%A5kprofi%20Plan%20og%20bygning,%20Oslo%20kommune.pdf>

⁵⁸ <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/prosjekter/oxlo-oslo-extra-large-en-by-for-alle/>

⁵⁹ <https://www.fn.no/content/download/29494/777220>

⁶⁰ https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/sla/funk/konvensjon_web.pdf

⁶¹ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51?q=diskriminering>

⁶² <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-62?q=arbeidsmilj%C3%B8>

⁶³ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-06-21-732?q=universell%20utforming>

- Forskrift om universell utforming av lufthavner, og om funksjonshemmedes og bevegelsehemmedes rettigheter ved lufttransport⁶⁴
- Forskrift om universell utforming av motorvogn i løyvepliktig transport mv.⁶⁵
- Byggteknisk forskrift (TEK17) – forskrift om tekniske krav til byggverk trekker opp grensen for det minimum av egenskaper et byggverk må ha for å kunne oppføres lovlig i Norge⁶⁶

Norske standarder som gjelder universell utforming⁶⁷:

- Universell utforming av byggverk – Veifinning (P-750)
- Universell utforming av byggverk - Del 1: Arbeids- og publikumsbygninger (NS 11001-1:2018)
- Universell utforming av byggverk - Del 2: Boliger (NS 11001-2:2018)
- Universell utforming av opparbeidete uteområder - Krav og anbefalinger (NS 11005:2011)
- Universell utforming – Likeverdig tilgang til tjenester og krav til personlig tjenesteutøvelse (NS 11030:2013)
- Universell utforming – Persontransport – Tjenester på transportområdet (NS 11033:2017)
- Universell utforming – Tjenester – Likeverdig tilgang til reiselivsopplevelser (NS 11036:2018)
- Universell utforming – Tjenester – Tilgjengelighet til finanstjenester (NS 11034:2018)
- Universell utforming – Tjenester – Likeverdig tilgang til tjenester innen detaljhandel (NS 11035:2018)
- Universell utforming – Automater for allmenn bruk – Krav til fysisk utforming og brukerdialog (NS 11022:2013)
- Universell utforming – Tilgjengelige elektroniske tekstdokumenter – Krav til utforming, oppmerking og filformater (NS 11021:2013)

Internasjonale standarder og retningslinjer:

- Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0⁶⁸
- Retningslinjer for tilgjengelig webinnhold (WCAG) 2.0 (på norsk; Difi)⁶⁹

Prosjekteringsverktøy:

- Prosjekteringsverktøy «Tilgjengelig bolig» (revidert utgave av Porsgrunn og Trondheim kommunes prosjekteringsverktøy "Universell utforming flerleilighetsbygg", utgitt i 2009)⁷⁰
- Prosjekteringsverktøy for universell utforming av publikumsbygg. Innholdet i artikkelen gjelder for byggearbeider det er søkt om å bygge i perioden 1.7.2011 til 1.7.2017⁷¹. Det nyeste regelverk er TEK17⁶⁶.
- Prosjektveiviseren – En felles prosjektmodell for offentlig sektor (Difi)⁷²
- Oversikt over alle sidene i Prosjektveiviseren⁷³

⁶⁴ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-07-16-919?q=universell%20utforming>

⁶⁵ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2009-12-03-1438?q=universell%20utforming>

⁶⁶ <https://dibk.no/byggereglene/byggteknisk-forskrift-tek17/>

⁶⁷ Alle kan kjøpes på nett hos Standard Norge <http://www.standard.no>

⁶⁸ <https://www.w3.org/TR/WCAG20/>

⁶⁹ <https://uu.difi.no/krav-og-regelverk/losningsforslag-web> og <https://uu.difi.no/krav-og-regelverk/wcag-20-standarden>

⁷⁰ https://dibk.no/globalassets/0.-prosjekteringsverktoy-for-tilgjengelig-bolig/prosjekteringsverktoy-for-tilgjengelig-bolig_tek17_utfyllbar_24.08.17.pdf

⁷¹ <https://dibk.no/verktoy-og-veivisere/universell-utforming/Verktoy/prosjekteringsverktoy-for-universell-utforming-av-publikumsbygg-etter-tek17/>

⁷² <https://www.prosjektveiviseren.no/>

⁷³ <https://www.prosjektveiviseren.no/oversikt-over-alle-sidene-i-prosjektveiviseren>

- Dokumentmaler i Prosjektveiviseren⁷⁴
- Samveis – veikart for tjenesteinnovasjon (KS)⁷⁵
- Oversikt over alle verktøy som er brukt i Veikart for tjenesteinnovasjon⁷⁶

Diverse dokumenter, veiledere, retningslinjer og kartleggingsverktøy (breddeeksempler blant svært mange kilder):

- Hva ser vi etter? Universell utforming – tips ved befaring av publikumsbygg og opparbeidet uteareal (KS)⁷⁷
- Arkitektoniske virkemidler for orientering og veifinning – faglige råd. Statens vegvesen og Direktoratet for byggkvalitet (2015)⁷⁸
- Skilting av kommunale bygninger (Trondheim kommune)⁷⁹
- Kartlegging av tilgjengelighet og universell utforming i friluftsområder – Veileder (Kartverket)⁸⁰
- Universell utforming som del av et samlet lysdesign sett i sammenheng med vellykket byfornyelse og fortetting⁸¹
- Rapport på hurtigbåter og universell utforming⁸²
- Med kurs for universell utforming på ferjer (Norges Handicapforbund)⁸³
- Universell utforming av bussholdeplasser⁸⁴
- Legesenter – tilgjengelig for alle (Trondheim kommune)⁸⁵
- Veikart: Universelt utformet nærscole 2030⁸⁶
- Felles prinsipper for universell utforming i Oslo kommune⁸⁷
- Fylkesdelplan for Universell Utforming i Rogaland 2014 - 2017⁸⁸
- Sjekklistor for prosjektering av universelt utformede bygninger og utearealer (220.311; SINTEF Byggforsk)⁸⁹
- Normaler for utomhusanlegg i Kristiansand kommune⁹⁰

⁷⁴ <https://www.prosjektveiviseren.no/bibliotek/ressurs>

⁷⁵ <http://www.ks.no/fagomrader/utvikling/innovasjon/veikart-for-tjenesteinnovasjon2/>

⁷⁶ <http://www.ks.no/fagomrader/utvikling/innovasjon/veikart-for-tjenesteinnovasjon2/verktoy/>

⁷⁷ <https://www.ks.no/contentassets/c65f323bed0541eb9cf9178ba81a38a9/befaringeruniversellutforming.pdf>

⁷⁸ <https://www.vegvesen.no/attachment/759145/>

⁷⁹ https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byggesakskontoret/skilting-av-kommunale-bygninger_utgave-3.pdf

⁸⁰ https://www.kartverket.no/globalassets/geodataarbeid/tilgjengelighet/veilederuu_kartleggingavfriluftsomrader.pdf

⁸¹

<http://biblioteket.husbanken.no/arkiv/dok/Komp/Universell%20utforming%20som%20del%20av%20et%20samlet%20lysdesign.pdf>

⁸² <http://www.rogfk.no/content/download/8883/105488/version/1/file/HURTIGB%C3%85TRAPORT+-+2012.pdf>

⁸³ <http://www.nhf.no/ShowFile.ashx?FileInstanceId=338f2c3b-77d0-42a2-b577-724b01632685>

⁸⁴ https://www.vegvesen.no/attachment/562036/binary/906272?fast_title=Universell+utforming+av+holdeplasser.pdf

⁸⁵ <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byggesakskontoret/legesenter---tilgjengelig-for-alle.pdf>

⁸⁶ [https://www.bufdir.no/Global/Veikart Universelt utformet naerscole 2030.pdf](https://www.bufdir.no/Global/Veikart%20Universelt%20utformet%20naerscole%202030.pdf)

⁸⁷ <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13273530/Innhold/Plan%2C%20bygg%20og%20eiendom/Byggesaksveiledere%2C%20normer%20og%20skjemaer/Felles%20prinsipper%20for%20universell%20utforming%20i%20Oslo%20kommune.pdf>

⁸⁸ <http://www.rogfk.no/content/download/14862/264432/version/1/file/rpuu.pdf>

⁸⁹ Kan kjøpes på nett hos Byggforsk

<https://www.byggforsk.no/dokument/5167/sjekklistor-for-prosjektering-av-universelt-utformede-bygninger-og-utearealer>

⁹⁰ <https://www.kristiansand.kommune.no/globalassets/kultur-idrett-og-fritid/friluftsliv/normaler-for-utomhusanlegg.pdf>

- Veinormal for Kristiansand kommune⁹¹
- Universell utforming av veger og gater (Vegvesenet)⁹² med Sjekkliste for detaljert vurdering av gågate⁹³
- Kulturminnevern og universell utforming – Et prosessverktøy (Husbanken)⁹⁴
- Handlingsplaner for: Aldersvennlig by – Trygg og mangfoldig eldreomsorg (Oslo kommune)⁹⁵
- Flere år – flere muligheter. Regjeringens strategi for et aldersvennlig samfunn (2016)⁹⁶

Mengden dokumenter som på nettet fins om universell utforming er tilnærmet uendelig. For søk etter ytterligere referanser innen universell utforming (og tilgjengelighet) anbefaler vi nettsidene hos kommuner, departementer og direktorater, herunder Bufdir sin database med nøkkelordssøk 'universell utforming'⁹⁷, Husbanken, faglige forbund og interesseforeninger (nedsatt funksjonsevne), kommunale selskap (bygg, transport, park og anlegg o.l.), spesialiserte bedrifter og entreprenører, samt universiteter og høyskoler.

⁹¹ <https://www.kristiansand.kommune.no/globalassets/teknisk-og-eiendom/vei-og-trafikk/dokumenter/veinormal-16.09.15-med-vedlegg.pdf>

⁹² <https://www.vegvesen.no/attachment/118984/binary/963983>

⁹³ <https://www.vegvesen.no/attachment/72804/binary/710257>

⁹⁴ http://biblioteket.husbanken.no/arkiv/dok/3582/kulturminnevern_uu.pdf

⁹⁵

https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13285063/Innhold/Helse%20og%20omsorg/Eldreomsorg/Aldersvennlig%20by/Handlingsplan_aldersvennlig%20PDF%20juni%202018.pdf

⁹⁶ https://www.regjeringen.no/contentassets/c8a8b14aadf14f179a9b70bc62ba2b37/strategi_eldrepolitikk_110316.pdf

⁹⁷ https://www.bufdir.no/bibliotek/Emner_liste/Emner_side/?q=Universell%20utforming&num=10&start=0

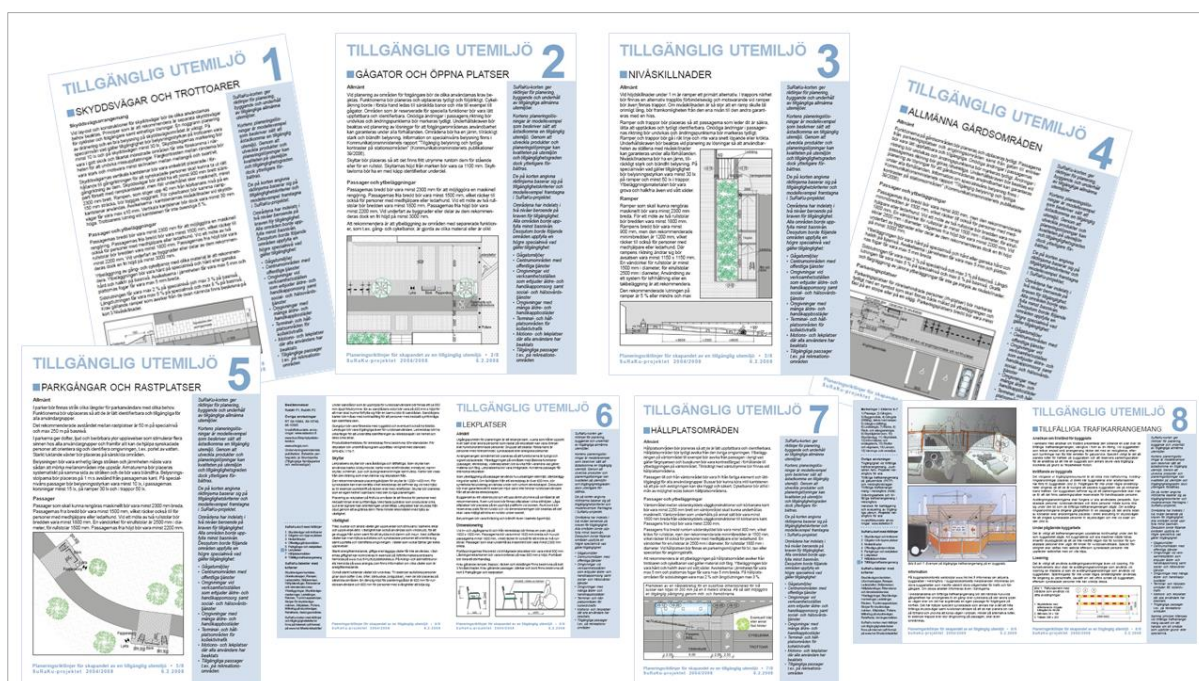
3. Funn fra Finland

3.1 SuRaKu-metodikk

Et av de viktigste funnene fra feltarbeidet i Finland er den såkalte SuRaKu-metodikken som består av tilgjengelighetskriterier og åtte veiledningskort⁹⁸. Disse er resultater fra SuRaKu-prosjektet som ble avsluttet i 2004⁹⁹. SuRaKu -prosjektet var finansiert av Social- og helsevårdsministeriet i Finland og seks pilotkommuner (Helsingfors, Esbo, Joensuu, Tammerfors, Åbo og Vanda).

De åtte SuRaKu-kortene «ger riktlinjer for planering, bygging og underhåll av tilgjengelige allmänna utemiljøer. Kortens planeringsløsninger är modellexempel som beskriver sätt att åstadkomma en tillgänglig utemiljö». Veiledningskortene som ble oppdatert i 2008 er:

1. Skyddsvägar och trottoarer¹⁰⁰
2. Gångator och öppna platser¹⁰¹
3. Nivåskillnader¹⁰²
4. Allmänna gårdsområden¹⁰³
5. Parkgångar och rastplatser¹⁰⁴
6. Lekplatser¹⁰⁵
7. Hållplatsområden¹⁰⁶
8. Tillfälliga trafikarrangemang¹⁰⁷

⁹⁸ <https://www.hel.fi/helsinki/kaikille/fi/ohjeita-suunnitteluun/esteettoman-rakentamisen-ohjeet>

⁹⁹ Sluttrapport fra SuRaKu-prosjektet: Retningslinjer for utforming, bygging og vedlikehold av tilgjengelige offentlige områder i gate- og grøntarealer samt gårdsrom, 2005. (*Esteettömien julkisten alueiden suunnittelun, rakentamisen ja kunnossapidon ohjeistaminen katu-, viher- ja piha-alueilla*). På finsk.

https://www.hel.fi/static/hki4all/ohjeet/SURAKU_Loppuraportti.pdf

¹⁰⁰ http://www.hel.fi/static/hki4all/ohjeet/Suraku_Kort-1_060208.pdf

¹⁰¹ http://www.hel.fi/static/hki4all/ohjeet/Suraku_Kort-2_060208.pdf

¹⁰² https://www.hel.fi/static/hki4all/ohjeet/Suraku_Kort-3_060208.pdf

¹⁰³ https://www.hel.fi/static/hki4all/ohjeet/Suraku_Kort-4_060208.pdf

¹⁰⁴ https://www.hel.fi/static/hki4all/ohjeet/Suraku_Kort-5_060208.pdf

¹⁰⁵ https://www.hel.fi/static/hki4all/ohjeet/Suraku_Kort-6_060208.pdf

¹⁰⁶ https://www.hel.fi/static/hki4all/ohjeet/Suraku_Kort-7_060208.pdf

¹⁰⁷ https://www.hel.fi/static/hki4all/ohjeet/Suraku_Kort-8_060208.pdf

I tillegg kommer følgende tilgjengelighetskriterier¹⁰⁸:

- Skyddsvägars kantsten
- Utomhustrappor
- Ramper
- Ledarplattor
- Skiljeremсор
- Hållplatsrefuger
- Rännstenar och rännstensbrunnar
- Ytbeläggningar
- Skyddsvägsmarkeringar
- Ledstänger
- Räck
- Tryckknappstolpar
- Stolpar för skyddsvägsmärken
- Sittplatser
- Pollare på fotgängaområden
- Mittrefug på skyddsvägar
- Reliefkarta
- Varningsområden

Til slutt, en håndbok¹⁰⁹ beskriver SuRaKu-metodikken i sin helhet.

SuRaKU er tiltalende både innholdsmessig, i forhold til materialets utforming og formidlingen som gjøres bl.a. på Helsingfors by sine nettsider «Helsingfors for alle» (brukes av kommuner over hele landet). Metodikken blir stadig referert til, og bruken er utbredt. Til sammen danner materialet en svært anvendelig helhet for kommunenes ansatte i planlegging, realisering og vedlikehold av universelt utformede løsninger. Vå anbefaling er at akkurat **denne type «pakke» med informasjon som ikke krever spesialistkompetanse for å bli brukt, burde utvikles også i Norge**, og vil være en viktig kunnskapskilde og metodikk. Det vil imidlertid være fornuftig å vurdere hvorvidt en slik pakke burde utvides til å omfatte andre nedslagsfelt og områder som per dags dato ikke er aktive bestanddeler av det vi forstår med universell utforming (se også Kapittel 3.2).

3.2 Hindringsfrie hjem (Tammerfors)

Tammerfors har utviklet en serie av «kort» om hindringsfrie hjem¹¹⁰ som følger prinsippet i SuRaKe-kortene: tema for tema i klartekst med illustrasjoner. Utviklingen er knyttet til initiativet om en aldersvennlig by. Temaene som dekkes i tillegg til generelle kapitler er:

- Gårdsplass og inngangsparti
- Gang og garderobe
- Trapper, trappeoppgang og heis
- Stue, soverom o.l.
- Kjøkken
- Hygienefasiliteter – toalett
- Hygienefasiliteter – bad
- Hygienefasiliteter – vaskerom og badstue
- Syn
- Hørsel
- Hukommelse og romforståelse
- Trygghet og sikkerhet
- Hindringsfri boligkompleks/borettslag

Oma koti esteettömäksi
Portaikko, porrashuone ja hissi

Porrashuoneissa on oltava riittävä valaistus ja katkaisimet näkyvillä ja riittävin matalalla. Portaikossa liikkumista helpottavat molemmin puolin olevat käsijohteet sekä lukusteet porraskelmin etureunassa

Porrashuone ja portaikko

- Tilojen hahmotettavuuteen kontrastit tuovat parannusta.
- Liikettunustimella toimivat kohdevalot ovat käteviä, hyvän yleisvalon lisäksi
- Portaiden muoto ja mitoitus vaikuttavat käytettävyyteen: suora ja lepotaustainen portaikko on turvallisin.
- Mitoitus eli nousu ja etenemä ovat erillinen ulkona ja sisällä.

Käsijohde

- Käsijohteen tulisi jatkua yhtenäisenä ja vähintään 300 mm yli portaan alkamis- ja päättymiskohtaan.
- Pyöreä ja päästään pyörästetty noin 40 mm läpimitalla oleva käsijohde on paras ja sopiva korkeus on 900 mm.
- Käsijohteita suositellaan molemmin puolin portaita ja niiden kiinnitys ei saa estää käden liuuttamista.

Hissi

- Esteettömässä hississä on automaattiovet, pellit takaseinällä sekä selkeät ja sopivalla korkeudella olevat kutsunapit.
- Hissin asentaminen jälkikäteen on mahdollista useimpiin kerrostaloihin. Valtio ja Tampereen kaupunki tukevat hissien rakentamista.
- Hissejä löytyy myös pientaloihin. Useimpiin porrasmalleihin voidaan tarvittaessa asentaa myös porrastnostin.

Lisätietoja:
Vammais- ja esteettömyysasiamies puhelin 040 801 6188
Korjausneuvoja puhelin 050 571 2950
www.hissin.fi
www.esteeton.fi
http://rtesteettomyystieto.fi

Ikäystävällinen Hervanta-hanke 2016 TAMPEREEN KAUPUNKI

¹⁰⁸ http://www.hel.fi/static/hki4all/ohjeet/Kriterier_01-18_060208.doc

¹⁰⁹ Handbok för kartläggning och evaluering av hinderfria uterum. SuRaKu Planering – Byggnad – Underhåll, HSB & SOTERA, 2005. https://www.hel.fi/static/hki4all/ohjeet/SuRaKu_handbok.pdf

¹¹⁰ <https://www.tampere.fi/tiedostot/e/ZISPMRWQ7/esteettomyyskortit.pdf>

3.3 SBI-anvisninger (Danmark)

For sammenligningens skuld vider vi til SBI-anvisninger i Danmark. Statens Byggeforskningsinstitut (SBI) i Danmark har utviklet et sett veiledere som er sammenlignbare med de finske i forrige kapitler:

- SBI-anvisning 250 – Tilgængeligt byggeri generelt – indledende spørgsmål¹¹¹
- SBI-anvisning 260 – Tilgængelige fritliggende boliger – indledende spørgsmål¹¹²
- SBI-anvisning 261 – Tilgængelige sammenbyggede boliger – indledende spørgsmål¹¹³
- SBI-anvisning 262 – Tilgængelige etageboliger generelt – indledende spørgsmål¹¹⁴

3.4 RT-databasen

De finske arkitektenes hjelpemiddel for utforming a tilgjengelige (hindringsfrie) offentlige uteområder er databasen rakennustieto.fi¹¹⁵ som inneholder, i tillegg til enorme mengder fagkunnskap, såkalte RT-instruksjonskort (RT kommer fra ordet 'rakennustieto', bygningskunnskap). Disse er dog ikke 'kort', men ganske omfattende og svært detaljerte dokumenter rettet mot fagmiljøer. Tilleggs-materialer består av diverse forskrifter og instruksjoner, og de er illustrert med tekniske og andre tegninger. RT-instruksjonskort som er direkte relatert til tilgjengelighet av offentlige uteområder, inkluderer bl.a.:

- Håndlister og rekkverk
- Trapper og ramper
- Utendørs lekeplasser
- Grunnleggende informasjon om fysisk aktivitet og funksjonshemming (RT 09-11022 som vist i utsnittsbildet)
- Menneskets dimensjoner og
- Hindringsfrie områder for bevegelse og aktivitet
- Overflatematerieller for gårdsplasser
- Veibaner for lett trafikk
- Skilting til eiendommer
- Parkeringsplasser
- Veiledning for bevegelsehemmede

RT® **RT 09-11022**

OHJEET
helmikuu 2011
1 (12)
korvaa RT 09-10720

PERUSTIETOJA LIIKKUMIS- JA TOIMIMISESTEISISTÄ

Tähän RT-ohjeeseen on koottu perustietoja liikkumis- ja toimimisesteisistä sekä heidän toimintavaatimuksistaan taustatiedoksi suunnittelijoille. Ohjeessa esitetyt tiedot on myös tarkoitettu perustiedoksi kaavoitus- ja rakennushankkeiden eri osapuolille sekä suunnitteluohjeiden laatijoille.

SISÄLLYSLUETTELO

- 1 Yleistä
- 2 Käsitteitä
- 3 Liikkumisvammaiset
- 4 Näkövammaiset
- 5 Kuulovammaiset ja kuurosokeat
- 6 Allergiset ja hengitystautia sairastavat
- 7 Epilepsiaa sairastavat
- 8 Sydän- ja verisuonitautia sairastavat
- 9 Psoriasisista sairastavat
- 10 Verenvuotautia sairastavat
- 11 Kehitysvammaiset
- 12 Avareneikat
- 13 Psykkisesti sairastavat
- 14 Parkinsonin tautia sairastavat
- 15 Muistisairaat
- Kirjallisuutta

Liikkumisen tilantarve apuvälineiden kanssa

Pyörällisen kävelytuon eli rollaattorin tilantarpeita

¹¹¹ <https://sbi.dk/anvisninger/Pages/250-Tilgaengeligt-byggeri-generelt-indledende-spoergsmaal-1.aspx#content>

¹¹² <https://sbi.dk/anvisninger/Pages/260-Tilgaengelige-fritliggende-boliger-indledende-spoergsmaal-1.aspx#content>

¹¹³ <https://sbi.dk/anvisninger/Pages/261-Tilgaengelige-sammenbyggede-boliger-indledende-spoergsmaal-1.aspx#content>

¹¹⁴ <https://sbi.dk/anvisninger/Pages/262-Tilgaengelige-etageboliger-indledende-spoergsmaal-1.aspx#content>

¹¹⁵ <https://www.rakennustieto.fi/>

3.5 Glimt fra stedlige besøk i Bjørneborg

I Bjørneborg har arbeidet med universell utforming ('hindringsfrihet' i finnenes vokabular når det gjelder bygde omgivelser) ført til en rekke løsninger som gjerne kan nevnes. Vi har i prosjektet besøkt stedene for å få en oversikt over løsningene. I alle løsningene er universell utforming tilsynelatende godt realisert både i inne- og utearealer. Disse stedene ble eksplisitt nevnt av informanter i Bjørneborg, og vi la inn et besøk. Stedene er avbildet nedenfor (med kvalitetsbilder fra nettet).

Bjørneborgs nye sentrumssvømmehall (Keskustan uimahalli¹¹⁶):

Sydstranden langs elven Kokemäenjoki (Eteläranta, Jokikeskus¹¹⁷):

Trafikk-knutepunktet Porin matkakeskus¹¹⁸ for både busser og tog:

¹¹⁶ Foto fra <http://www.projektiutiset.fi/keskustan-uimahalli-pori/>

¹¹⁷ Bilder fra planleggingsfasen, Bjørneborgs byplanlegging https://www.pori.fi/uutinen/2018-11-14_jokikeskuksen-rakentaminen-jatkuu-ensi-kesana-kerro-mielipiteesi-suunnitelmista-0 ; video <https://youtu.be/ckkgD4-qNvs>

¹¹⁸ https://fi.wikipedia.org/wiki/Porin_matkakeskus og [http://www.arkkitehtiasmala.fi/portfolio-items/matkakeskus-pori/#iLightbox\[gallery-1\]/0](http://www.arkkitehtiasmala.fi/portfolio-items/matkakeskus-pori/#iLightbox[gallery-1]/0)

Barnehagen Veturitallin päiväkoti¹¹⁹:

Fiskemottak og -restaurant Merimesta¹²⁰, Räsö (Reposaari):

Enkelte av besøksstedene over er rehabiliteringsobjekter. De er utformet etter nye lovfestede tilgjengelighetskrav og -prinsipper (hindringsfrihet). Den viktigste er antakelig lovteksten som eksplisitt forutsetter at nybygg og rehabilitering (reparasjoner og endringer, utvidninger, utökningar) som gjelder «nya förvaltnings-, service-, kontors-, affärs-, lager och produktionsbyggnader samt bostadshus» foregår i samsvar med den nye loven¹²¹ som regulerer følgende på et meget detaljert nivå:

- Förbindelseleder som leder till byggnader
- Entréer till byggnader
- Dörrar
- Förbindelseleder inne i byggnader
- Övriga utrymmen i byggnader
- Förbindelsen mellan nivåer i bostadshus
- Förbindelsen mellan nivåer i andra byggnader än bostadshus
- Toalett- och tvättrum i bostadshus
- Toaletter i andra byggnader än bostadshus
- Övriga hygienutrymmen i andra byggnader än bostadshus

¹¹⁹ Foto fra [http://www.peltipori.fi/#prettyPhoto\[portfolio\]/3/](http://www.peltipori.fi/#prettyPhoto[portfolio]/3/) og <http://www.radiopori.fi/uutiset/veturitallin-paivakodissa-vietetaan-vihkiaisia>

¹²⁰ Foto fra https://fi.wikipedia.org/wiki/Tiedosto:Ravintola_Merimesta.JPG og https://www.tripadvisor.com/Restaurant_Review-g189945-d857866-Reviews-Ravintola_Merimesta-Pori_Satakunta.html#photos;geo=189945&detail=857866&aggregationId=101

¹²¹ 241/2017 Statsrådets förordning om byggnaders tillgänglighet <https://www.finlex.fi/sv/laki/kokoelma/2017/fs20170241.pdf>

- Samlingslokaler
- Inkvarteringslokaler

3.6 Medvirkning i servicedesign (Åbo)

I både Åbo og Björneborg ble vi kjent med arbeidet som såkalte kunderåd gjennomfører. Et kunderåd består gjerne av 8-10 frivillige, som hjelper med å forbedre en tjeneste. Kunderådet gir tilbakemeldinger på tjenesten og leverer et forslag til forbedringer. Kunderådene er ikke lovpålagte råd slik f.eks. et eldreråd er i norske kommuner.

Vi møtte i prosjektet to informanter som gjorde rede for kunderåd for henholdsvis en helseregion og et bibliotek. Et kunderåd er vanligvis en bredt sammensatt gruppe mennesker hvis bakgrunn har en relevans for det aktuelle tjenesteområdet og som har konkret «kundeerfaring». Kunderådene har gjerne eldre mennesker og mennesker med nedsatt funksjonsevne som medlemmer, men rådene er altså ikke begrenset til å representere kun disse gruppene. Kunderådene har vanligvis også et bredere mandat enn kun tilgjengelighet eller universell utforming, de ser også på service på et mer generelt grunnlag.

Nedenfor vises serviceplakaten som Kundrådet för Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikt har laget, og som benyttes som påminnelse for god service i aktuelle rom både for helsemedarbeidere og pasienter. Dette rådet har etter omstendelig arbeid utformet prinsippene som også inneholder punktet om universell utforming eller tilgjengelighet (Miljön): «Vi strävar efter att skapa lämpliga och städade utrymmen för alla, där skyltar och vägbeskrivningar är tydliga och tillgängligheten är en självklarhet.» I tillegg pekes det på *holdninger og språk*, noe som er svært relevant i forbindelse med universell utforming i tillegg til de vanlige fysiske måleparameterne.

SÅ HÄR SKAPAR VI GOD SERVICE TILLSAMMANS

KUNDEN	MILJÖN	PERSONALEN
<ul style="list-style-type: none"> ■ Jag bryr mig om min hälsa och vill förbinda mig att delta i min egen vård. ■ Jag ger riktig och aktuell information till personalen om mitt hälsotillstånd. ■ Jag följer sjukhusets regler och tar hänsyn till personalen och andra patienter i väntesituationer. ■ Om jag har skrivit ett vårdtestamente, förutsätter jag att man följer det. ■ Jag kan ge respons på den vård och service jag fått personligen eller på vårdens internetsidor. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Vi strävar efter att skapa lämpliga och städade utrymmen för alla, där skyltar och vägbeskrivningar är tydliga och tillgängligheten är en självklarhet. ■ Vi vill erbjuda stimulans, utrymmen som främjar tillfrisknande och en trygg atmosfär för alla. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Vi hälsar vänligt och bemöter alla med respekt. ■ Vi vill ge bästa möjliga service och beakta kundens modersmål. ■ Vi ser till att patienten har möjlighet att fråga och diskutera om sin egen vård. ■ Hos oss äger kunden sitt eget ärende, då man fattar vårdbeslut. ■ För oss är det viktigt att ta hänsyn till anhöriga och de närmaste. ■ Vi uppmuntrar varandra och beaktar den respons vi får.

EN FRAMGÅNGSRIK VÅRD UPPNÅR MAN MED RÄTT ATTITYD OCH SAMARBETE
Kunderådet för Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikt

Når det gjelder arbeidsmetodikken til et kunderåd, har for eksempel Kundrådet för Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikt en modell der de i tillegg til sine egne møter besøker en tjenesteyter, møter personalet der, intervjuer både personalet og andre kunder, og til slutt rapporterer tilbake i form av skriftlig oppsummering som leveres i et avsluttende møte hos tjenesteyteren. Et oppfølgingsmøte hører til. Da ser man på hvorvidt anbefalingene i kunderådets rapport har blitt fulgt opp.

I Norge vil **sterkere fokus på universell utforming av tjenester** kunne føre til tilsvarende praktiske veiledere slik som for eksempel de tjenesterrelaterte standardene påpeker (f.eks. om kundebehandling i NS 11030:2013¹²²), kombinert med konkret arbeidsmetodikk som den i de finske kundepanelene.

3.7 Fysiske modeller og brukermedvirkning (sporvogn i Tammerfors)

I Tammerfors (Tampere) har brukermedvirkning nådd «nye høyder» i forbindelse med utbygging av byens første sporvognlinje(r) «Tampereen ratikka»¹²³. Grupper av innbyggere ble invitert til å evaluere og kommentere fysiske modeller av de planlagte sporvognene i flere omganger. Modellene var laget av kryssfiner¹²⁴ og var i faktisk størrelse. Innbyggerne kunne i første omgang kommentere planløsninger tilgjengelighet for ulike grupper. Neste trinn dreide seg om innredning, tekstiler, farger og tom. utsmykning.

Med i innbyggerpanelene var så vel syklist, familier med barn, personer med mye bagasje, veldig høye og lave personer, eldre og unge mennesker, som mennesker med funksjonsnedsettelse, samt personlige assistenter eller førerhunder til mennesker med funksjonsnedsettelse.

3.8 Kimmoke-armbånd for deltakelse i idrett og kultur i Åbo

Vi tenker gjerne universell utforming som noe som gjelder bygde omgivelser, transportmidler, selvbetjeningsautomater og nettidere osv. Selv om universell utforming er rettet mot de aller fleste, flyter tankene nokså umiddelbart til behovene til mennesker med funksjonsnedsettelse som f.eks. nedsatt syn eller hørsel, bevegelseshemming, dysleksi osv. I Åbo i Finland har tankegangen blitt utvidet til å omfatte tjenester, og spesielt adgang til tjenester som koster penger. Funksjonsnedsettelsen forstås her som sviktende personlig økonomi og som følge av dette, isolasjon.

Bildene nedenfor viser Kimmoke-armbåndet¹²⁵ og en bruker som gjør «papirarbeidet» for å kjøpe

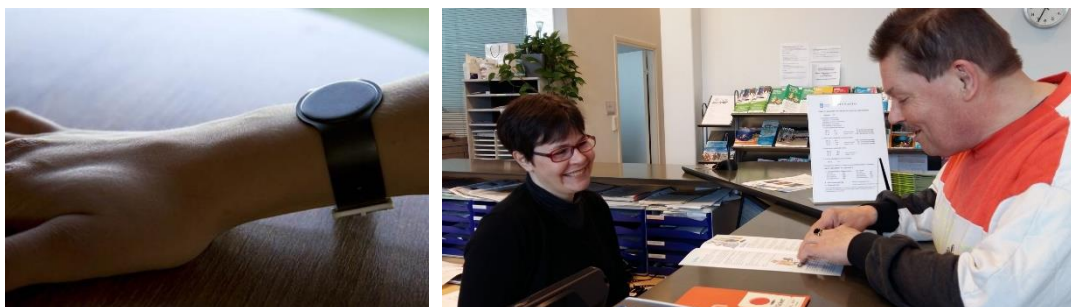
¹²² Universell utforming. Likeverdig tilgang til tjenester og krav til personlig tjenesteutøvelse. Norsk Standard NS 11030:2013. Standard Norge.

¹²³ Hanna Karomäki på konferansen Erfaringskonferansen om universell utforming (KS). Se Kapittel 1.2.

¹²⁴ Foto fra <https://www.tampereenratikka.fi/en/tampere-residents-are-helping-to-make-trams-comfortable-and-easy-to-use/>

¹²⁵ Foto fra <https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/525010/Vahavaraisille+harrastuksia+ja+kulttuuria+rannekeella>

armbåndet¹²⁶. Ordet 'kimmoke' er avledet fra ordet elastisk eller sprette/sprett.

Armbåndet er ment for mennesker som mottar ytelser for langtidssykdom, uførhet eller langtidsledighet m.m. Armbåndet koster i skrivende øyeblikk 39 € for seks måneder pluss 8 € for selve armbåndet. Armbåndet gir adgang til idrettsanlegg og kulturopplevelser (konserter, utstillinger og teater o.l.). Adgangen kan benyttes én gang i uken. Registrerte brukere mottar invitasjoner via sms.

Et eksempel på kulturtilbud som formidles via Kimmoke er Dansteateret ERI¹²⁷ i Åbo som representerer mindre kulturinstitusjoner. De informerer at i 2017 ble Kimmoke-brukere invitert til flere forestillinger. Nedenfor vises bilder fra to forestillinger på ERI.

Poenget er å tilgjengeliggjøre immaterielle goder til mennesker med dårlig økonomi *uten stigmatiserende tegn*: armbåndet brukes også som vanlig adgangstegn til anlegg og arrangementer. Dette er sannelig et aspekt av universell utforming også!

3.9 Hinderfri-merking i Vasa stad

Vi i Norge har i flere år sett smilefjes ved inngangen til restauranter, basert på Mattilsynets smilefjesordning. Merkingen skal informere forbrukerne om de hygieniske forholdene ved et serveringssted. I Finland har Vasa stad utviklet en tilsvarende merkeordning, men som gjelder tilgjengelighet i butikker, restauranter og andre tilsvarende steder, *inklusive service*. En slik ordning gir umiddelbar informasjon til publikum og kunder, og fungerer også «ad hoc», nemlig ved tilfeldig forbi-passering¹²⁸. Vår anbefaling er at man **vurderer en tilsvarende ordning i Norge**, dog foredlet med muligheten å hente inn informasjon også via andre kanaler enn «klistremerker» ved dørene (dvs. nettet, tjenester basert på stedsinformasjon fra smarttelefon o.l.).

¹²⁶ <http://www.turku.fi/sv/kultur-och-motion/motion/motionera/kimmoke-armbandet> og http://www.turku.fi/uutinen/2016-04-29_kimmokkeesta-lisapuhtia-ja-mahtavia-elamyksia

¹²⁷ <https://eri.fi/sv/>

¹²⁸ <https://www.vaasa.fi/sv/utgivning/lokaler-och-service-som-beaktar-tillgangligheten-belonas-med-en-dekal>

Nedenfor vises to bilder om merkingen «Vasa för alla»¹²⁹.

3.10 Ungdom og universell utforming (Åbo)

I Åbo ble vi fortalt om hvordan ungdommer kan involveres i medvirkning i tilgjengelighetsarbeid (igjen: hinderfrihet). Dette er del av et større initiativ i Åbo: «Godt hverdagsmiljø» (Hyvä arkiympäristö¹³⁰). Ett eksempel var byvandring, eller tråkk, for ungdommen med luekamera som verktøy. Det kunne skje på sykkel eller til fots. Gjennomføringen skjedde ikke hånd i hånd med en «kommunebyråkrat» og dokumentasjonsmetoden var kameraopptak, ikke skjemaer. Ungdommen fikk også muligheten til å produsere korte videoer om universell utforming, og til slutt spille det digitale budsjettspillet 'Hverdagmijö' med et fast budsjett allokert til tilgjengelighetsformål. Ungdommen skulle gjøre allokering til ønskede formål med funksjonalitet «pluss på ett sted betyr minus et annet sted». Spillet blir nå tilbudt til skoleelever på ungdomsskolenivå. Nedenfor vises et klipp fra spillet:

Budjetti	Tehtävien määrä
826 600,00 €	18

Denne type tilnærminger vil etter vår vurdering bidra til reell universell utforming. Ungdommer har andre perspektiver enn oss etablerte eldre og tilsynelatende sakkyndige fagpersoner. Ungdommers idéer er derimot gjerne framtidsrettede og representerer et korrektiv til det vel-etablerte. Vår anbefaling er å **skaffe mer informasjon om Åbos metode med ungdommer og gjenta det i norske kommuner.**

¹²⁹ Foto fra <https://www.vaasa.fi/node/26911/> og <https://www.vaasa.fi/sv/nyheter/11-nya-foretag-har-fatt-tillganglighetsdekalen>

¹³⁰ <https://www.turku.fi/arkiymparisto> og <https://www.youtube.com/watch?v=rxYNwqDbHUM>

3.11 Tilgjengelighetsdatabasen for publikasjoner

En viktig ressurs for alle som på ulike måter arbeider med universell utforming, er adgang til kildestoff. I dag er materiale spredt for «alle vinder» (for Norge, se Kapitlene 2.5 og 2.6). Dette representerer en stor arbeidsmengde for dem som henter inn og sorterer kunnskap og referanser. I Norge har Bufdir etablert en søkeordning som dekker en god del publikasjoner. I Finland er det etablert en noe større database med relevante publikasjoner (vi vet ikke hvor godt den dekker alt tilgjengelig materiale)¹³¹. Nedenfor vises et eksempelsøk med søkeord 'tillgänglighet':

PrettyLib aineistohaku

[Aineistohaku](#) | [Ohje](#) | [Asiasanat](#) | [Tekijät](#) | [Julkaisijat](#) | [Sijaintipaikat](#) | [Hyllyluokat](#) | [Luokitukset](#)

Vapaatekstihaku ▼

Julkaisuvuosi: -

Aineistotyyppi: Kaikki ▼

Aakkostus: Hakuun sopivimmat ensin ▼

Listaus

Søket gav 39 treff:

Haun tulos

[Aineistohaku](#) | [Ohje](#) | [Asiasanat](#) | [Tekijät](#) | [Julkaisijat](#) | [Hyllyluokat](#) | [Luokitukset](#)

Lisätiedot: [piilota](#) Korostus: [näytä](#) Väliotsikot: [piilota](#)
Hakunäkymät: [Asiasanat](#) | [Tekijät](#) | [Vuodet](#)
Lataa: [ODT](#) | [Text](#) | [EndNote](#) | [RIS](#)
Nimekkeitä löytyi yhteensä 39 kpl

Aktuellt i Norden : handikappolitik och tillgänglighet inom transportområdet
Nordiska handikappolitiska rådet ; redaktion: Ulla K. Rasmussen, Ulla K. Rasmussen, Irja Vesänen-Nikitin, Kristin Dahle, Håkan Jansson, Finn Petré, Lena Wiklund
Vällingby : Nordiska handikappolitiska rådet, 2000. - 55 sivua : kuvitettu ; 24 cm
ISBN 91-86954-54-7 (nidottu)
Kirja

Vi understreker enda en gang viktigheten av å kunne få tak i kunnskap. **En tilvarende ressurs er en mangelvare i Norge og burde realiseres.**

3.12 Kartlegging og evaluering for alle ESKEH-kartleggingsmetode

På samme måten som SuRaKe-metodikken, er såkalt ESKEH-kartlegging en stadig referert og ofte brukt metode for kartlegging av tilgjengelighet i bygde omgivelser. Metoden er et resultat fra Invalid-

¹³¹ <http://julkaisut.eesteon.fi/FIN/search.htm>

förbundets prosjektarbeid sammen med flere interesse- og brukerorganisasjoner. Metoden består av kartleggings skjemaer og en veileder¹³². Kartleggings skjemaene er:

- Bygninger, del 1¹³³ (informasjon, inngangsparti og inngangsdør, skilting/informasjon innendørs, gangarealer, dører innendørs, trapper innendørs, heis, lobby/venteværelse, skranke/kundemottak og hindringsfri toalett)
- Bygninger, del 2¹³⁴ (rom-skjema, møte- eller undervisningsrom, auditorium, café eller restaurant, bibliotek, utstillingsareal, pauseareal, garderobe og dusj/bad, og basseng)
- Uteområder¹³⁵ (adkomst til bygningen, skilting utendørs, trapper utendørs, ramper utendørs, parkering og lekeplasser samt midlertidig rute/adkomst)

Skjemaene er i Excel. De er oversiktlige og lette å bruke. En del av skjemaet for inngangsparti og inngangsdør vises i bildet nedenfor.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O									
1	1 SISÄÄNKÄYNTI																							
2																								
3	Sijainti:																							
4																								
5																Mitta	K	E	Ek	Kriteeri				
6	1.0	Onko sisäänkäynti helposti havaittava?																						
8	1.1	Onko sisäänkäynti katettu?																						
10	1.2	Onko sisäänkäynti valaistu?																						
12		• sisäänkäynnin valaistusvoimakkuus											lx			≥ 50-200 lx								
14	1.3	Onko sisäänkäynti merkitty opasteella?																						
16	Opasteet sisäänkäynnissä kartoitetaan lomakkeiden Opasteet ulkona ja Opasteet sisällä av ulla																							
18	Sisäänkäynnin edusta																							
20	1.4	Onko ulko-oven edessä tasanne?																						
22		tasanteen koko: suositus 1800 x 1800 mm ja määräys 1500 mm x 1500 mm																						
24		tasanteen pituus											mm			1800 mm								
Tiedot															1 Sisäänkäynti ja ulko-ovi		2 Opastus sisällä		3 Käytävä		4 Sisäovi		5 Portaat sisällä	

Veilederen¹³⁶ er en informasjonsskildre for opplæring av tilgjengelighetskartleggere, en veiledning for å utføre kartlegging, og en informasjonsskildre for bestilleren av et kartleggingsoppdrag.

¹³² <https://www.invalidiliitto.fi/eskeh-kartoituslomakkeet-ja-opas>

¹³³ https://drive.google.com/file/d/1CWxJli_2gBrRIwanf6XUvREVkldL4Tn4/view

¹³⁴ https://drive.google.com/file/d/1CWxJli_2gBrRIwanf6XUvREVkldL4Tn4/view

¹³⁵ https://drive.google.com/file/d/1YkCEwHIP5DMpKnT_bjW_z5_fgogKc3B/view

¹³⁶ <https://drive.google.com/file/d/1498DMnSPbcBhVXk4LJUbP7qwsu59kITW/view>

Andre kartleggingsverktøy fra Invalidförbundet er:

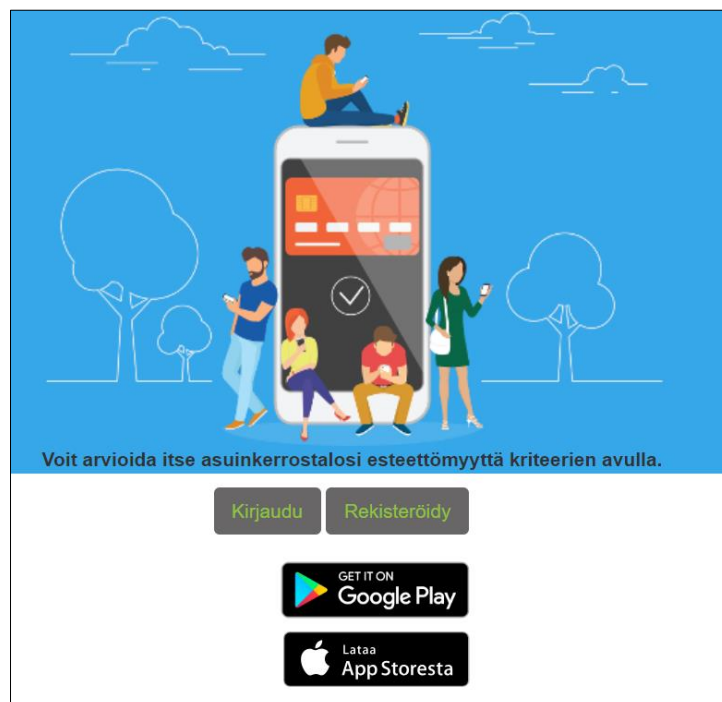
- Sjekklistor for kartlegging av tilgjengelighet i valglokaler¹³⁷ (Checklista för röstningsställenas tillgänglighet)
- Tilgjengelighetskartlegging av naturstier¹³⁸ («Natur-ESKEH») og tilhørende veileder¹³⁹

For sammenligningens skyld viser vi til den svenske oversikten over kartleggingsverktøy som brukes i svenske kommuner, og aktører som gjennomfører kartlegginger (såkalte 'inventerare')¹⁴⁰

Kartlegging med apper

Finansierings- og utviklingscentralen för boendet (ARA) i Finland har sammen med Invalidförbundets tilgjengelighetssentral (ESKE) og Finlands Fastighetsförbund utviklet en app for smarttelefoner og nettbrett for selvkartlegging av tilgjengelighet (hindringsfrihet) i boliger i bygninger med flere boliger (f.eks. boligblokker eller rekkehus). Appen gjør det mulig for beboere å kartlegge tilgjengelighet i sin egen bolig innvendig, i bygningens utearealer og i fellesarealer.

Appen fungerer på både iOS- og Android-basert utstyr, og på web¹⁴¹. Det er også publisert en grundig veileder for verktøyet¹⁴².

Brukeren av appen:

- svarer på spørsmål som appen stiller,
- sammenligner sine observasjoner med kriterier som fins i appen,

¹³⁷ https://drive.google.com/file/d/1wIoC_oXBv2ByU1_1f042GZUmJG7Fut6/view

¹³⁸ <https://drive.google.com/file/d/0B3eK996u4PxcnZdFJXTE0zZGs/view>

¹³⁹ <https://drive.google.com/file/d/0B3eK996u4Pxd2FxbGJsaHk4WmM/view>

¹⁴⁰ Katarina Idegård, Joanna Fehler och Lisbeth Lindahl: Tillgänglighetsinventering av bostäder – vilka verktyg finns? FoU i Väst/GR, 2012.

https://goteborgsregionen.se/download/18.415b48a314276a8b9a7d90d/1387258107122/2012_tillganglighetsinventering.pdf

¹⁴¹ <https://www.itsearviointi.fi/>

¹⁴² https://itsearviointi.fi/Verkko_Kayttoohje.pdf

- lagrer målinger og
- tar og lagrer bilder og
- skriver kommentarer.

Til slutt kan brukeren lage en evalueringsrapport. Det er mulig å dele rapporten med andre beboere i andre leiligheter i bygningen.

Hensikten med appen er å øke bevisstheten om tilgjengelighet og inspirere til forbedringer.

For befaring har KS i Norge produsert veilederen Hva ser vi etter? Universell utforming – tips ved befaring av publikumsbygg og opparbeidet uteareal⁷⁷.

Vår anbefaling er **at det utvikles flere gode kartleggingsverktøy** som lar seg bruke både av ansatte i norske kommuner og «folk flest».

4. Funn fra Sverige

4.1 Tillgänglighetsdatabasen

Tilgjengelighetsdatabasen¹⁴³ i Sverige et er godt eksempel på spredning av informasjon om de fysiske omgivelsenes universelle utforming. Databasen er basert på samskaping²³, dvs. kommuner eller innehavere av forskjellige anlegg (f.eks. restauranter, idrettsklubber osv.) skal selv laste opp informasjon og bilder av bygninger og rom, inne- og utearealer, friluftsområder osv. Pr. januar 2019 er det 7230 publiserte anlegg i databasen.

Databasen har sine mangler (f.eks. utdatert informasjon, mangel på informasjon i andre formater enn bilder uten fordypende teksting, manglende dekning av viktige steder der folk ferdes, samt manglende kompetanse om universell utforming hos dem som laster opp materiale), men som en idé og en mulighet for publikum å få vite i forkant om et sted er universelt utformet eller tilgjengelig, er databasen et potensielt meget verdifullt verktøy. For å fungere best mulig, vil imidlertid håndteringen av ovennevnte mangler være påkrevd. Dette fordrer sannsynligvis opplæring og organisatoriske grep.

Nedenfor følger noen eksempler på innhold i Tillgänglighetsdatabasen for Utpost Hållö, en populær øy for innbyggere og turister i Sotenäs kommune, rett utenfor Smögen tettsted (kun utdrag fra dette søket). Vi har i tillegg til databasesøket besøkt noen av Sotenäs sine besøksmål som er registrert i databasen, herunder de to som er referert til på de neste to sidene.

¹⁴³ <http://www.t-d.se/sv/TD2/> og filmen «Bra för alla – nödvändigt för några» http://media1.vgregion.se/Regionkansliet_funktionshinder/T-D.se/Master3%20swe%20sub.webmhd.webm

Oversiktsbilde fra et søk med stedsnavn:

Du är här: [TD 2.0](#) » [Konferensanläggning Utpost Hållö](#) » Utpost Hållö - Boende...

Utpost Hållö - Boende

Bilder [Karta](#) Dölj bilder -

Utpost Hållö - Boende
Förstora bilden (öppnas i nytt fönster) [↗](#)

Kontakt

Uppdaterad

Adress Hamnsgatan 1
456 51
Smögen

Telefon +46 0703-53 68 22

Epost info@utposthallo.se

Hemsida www.utposthallo.se

Synpunkter [Tjock till](#)

Huvudanläggning [Konferensanläggning Utpost Hållö](#)

Presentasjon av ett av stedene innenfor 'Boende':

- Gångvägens bredde är 300m
- Gångvägens underlag är hårdgjord, jämn
- Gångytan lutar 0,2% i sidled
- Gångytan är 0,3m lång
- Belysning finns
- Rännal som inte är övertäckt finns inte
- Sittplatsens sitthöjd är 49cm
- Det finns ryggstöd på sittplatsen
- Det finns inte armstöd på sittplatsen

[Förstora bilden \(öppnas i nytt fönster\)](#) [↗](#)

[Visa mer \(1\) ↓](#)

- Gångvägens bredde är 300m
- Gångvägens underlag är hårdgjord, jämn
- Gångytan lutar 0,2% i sidled
- Gångytan är 0,3m lång
- Belysning finns
- Rännal som inte är övertäckt finns inte
- Sittplatsens sitthöjd är 49cm
- Det finns ryggstöd på sittplatsen
- Det finns inte armstöd på sittplatsen

[Förstora bilden \(öppnas i nytt fönster\)](#) [↗](#)

Trappa

- Trappan kompenseras av ingenting
- Det är 2st trappsteg till vilplan
- Trappan är rak
- Nedersta trappsteget har en kontrastmarkering på ONCS
- Trappans steg är 23cm höga
- Oversta trappsteget har en kontrastmarkering på ONCS

[Förstora bilden \(öppnas i nytt fönster\)](#) [↗](#)

[Visa mer \(5\) ↓](#)

Seleksjon av målgrupper:

Information utifrån målgrupp

Dölj målgrupper —

Funktionsnedsättning ☒ Se ☒ Höra ☒ Rörelse ☒ Tåla vissa ämnen ☒ Bearbeta, tolka och förmedla	Barn ☒ Barn Äldre ☒ Höra ☒ Se ☒ Rörelse	Transperson ☒ Transperson Språk ☒ Språk ☒ Teckenspråk	Religion ☒ Religion
--	--	---	---

Oppsummeringstabell:

Nivåskillnader utomhus utan hiss	Visa på karta Visa information +
Gångväg (vidare till samtalsrum)	Visa på karta Visa information +
Passage (in till bastu)	Visa information +
Bastu	Visa information +
Samtalsrum	Visa information +
Gångväg (till boende)	Visa på karta Visa information +
Spång (ett)	Visa på karta Visa information +
Spång (två)	Visa på karta Visa information +
Boenderum (tre bäddar Krabban)	Visa information +
Boenderum (fyra bäddar Tärnan)	Visa information +
Boenderum (fem bäddar Kräftan)	Visa information +

Et eksempel på utfordringer med oppdatert informasjon fins fra samme kommune (Sotenäs, tettstedet Kungshamn) der Nærhälsans hus i Hvitfeldtsгатan 23 viser bygget i bildet nedenfor til venstre¹⁴⁴ (med detaljer), mens huset i virkeligheten er erstattet med nybygget i bildet til høyre¹⁴⁵:

I Norge fins en tilsvarende tjeneste som en kartklient hos Kartverket¹⁴⁶ (data om tilgjengelighet i tettsteder og friområder). Denne tjenesten har muligens bedre datakvalitet og bedre mulighet til å velge

¹⁴⁴ Foto fra <http://www.t-d.se/sv/TD2/Bilder/?image-id=532879&maxwidth=800>

¹⁴⁵ Foto fra <https://www.tyrens.se/sv/vad-vi-gor/projekt/byggnad/halsans-hus-i-kungshamn/>

¹⁴⁶ <https://www.kartverket.no/geodataarbeid/Universell-utforming/Resultat-og-tilgang-til-data/>

data enn den svenske Tillgänglighetsdatabasen, men er samtidig vesentlig mer kompetansekrevene å bruke. Kartverkets tilgjengelighetstjeneste er delt i følgende kategorier og underkategorier: tettsteder (innganger, veier, parkering) og friluft (friluftsområde, turvei, parkering, badeplass, fiskeplass/brygge, sittegruppe med mer), begge vurdert for manuell rullestol, elektrisk rullestol/skuter for utendørs bruk, og synshemmede i kategorier tilgjengelig, delvis tilgjengelig, ikke tilgjengelig og ikke vurdert. En annen tilsvarende tjeneste er databasen tilgjengelighet.no¹⁴⁷ som driftes av Rogaland fylkeskommune og som dekker kommunene i Rogaland fylke. Databasen dekker tilgjengelighet ved offentlige bygg, hoteller, serveringssteder, idrettsanlegg, kirker, friluftsområder, offentlig transport, m.fl., og informerer om forhold som f.eks. tilgjengeligheten ved offentlige bygg, hoteller, serveringssteder, idrettsanlegg, kirker, friluftsområder, offentlig transport osv.

4.2 Retningslinjer for universell utforming (tilgjengelighet)

I tillegg til Tillgänglighetsdatabasen driver Västra Götalandsregionen nettstedet vregion.se¹⁴⁸ der det fins en rekke retningslinjer og standarder om fysisk tilgjengelighet for fri bruk. Disse er:

- Tillgängliga och användbara miljöer: Riktlinjer och standard för fysisk tillgänglighet version 3.1 2018¹⁴⁹
- Västra Götalandsregionens skyltprogram¹⁵⁰
- Riktlinjer för tillgänglig information och kommunikation¹⁵¹
- Tillgänglighet till trafiken¹⁵²
- Riktlinjer och standard för fysisk tillgänglighet till naturreservat¹⁵³
- Riktlinjer och standard för butikker¹⁵⁴
- Tillgängliga gästhamnar för besökare med ulike funksjonsnedsetninger¹⁵⁵

I tillegg gir dokumentet «Riktlinjer för tillgänglighet: Riv hindren»¹⁵⁶ fra Myndigheten för delaktighet en god introduksjon til temaet.

For utvikling av webbløsninger i offentlig sektor har DIGG (Myndigheten för digital förvaltning) publisert en grei og til «klarsvensk» oversatt oversikt over tilgjengelighetsprinsipper i WGAC2.0¹⁵⁷.

¹⁴⁷ <http://tilgjengelighet.no/page/om-nettstedet>

¹⁴⁸ <https://www.vregion.se/regional-utveckling/verksamhetsomraden/manskliga-rattigheter/riktlinjer-fysisk-tillganglighet/>

¹⁴⁹ <https://alfresco.vregion.se/alfresco/service/vgr/storage/node/content/workspace/SpacesStore/59f3d680-6485-4cd0-9b79-91cfd2c17dfb/riktlinjer-och-standarder-f%C3%B6r-fysisk-tillg%C3%A4nglighet-2018-11-08-vg-regionen.pdf?a=false&guest=true>

¹⁵⁰ https://alfresco.vregion.se/alfresco/service/vgr/storage/node/content/workspace/SpacesStore/66e29838-f38b-4a89-8d1d-ebe1f2d78f6c/VGR_skytprogram_webb_1.1.pdf?a=false&guest=true

¹⁵¹ <https://alfresco.vregion.se/alfresco/service/vgr/storage/node/content/workspace/SpacesStore/e53e8f70-6bad-4a62-8cd0-2a2bd64c3615/Riktlinjer%20f%C3%B6r%20tillg%C3%A4nglig%20information%20och%20kommunikation%20slutlig.pdf?a=false&guest=true>

¹⁵² https://alfresco.vregion.se/alfresco/service/vgr/storage/node/content/workspace/SpacesStore/e7871ae2-fb78-403f-8f96-e07d456c5c1b/Tillganglighet_till_trafiken%20ver%202%202006.pdf?a=false&guest=true

¹⁵³ <https://alfresco.vregion.se/alfresco/service/vgr/storage/node/content/workspace/SpacesStore/a6620b4e-786a-4b3a-939b-7ff8019d4cf8/naturreservat.pdf?a=false&guest=true>

¹⁵⁴ <https://alfresco.vregion.se/alfresco/service/vgr/storage/node/content/workspace/SpacesStore/bad482b3-c09b-471f-a705-64029db22c2b/Butiker%20091105vers%201.1.pdf?a=false&guest=true>

¹⁵⁵ <https://alfresco.vregion.se/alfresco/service/vgr/storage/node/content/workspace/SpacesStore/edf9b49d-be9a-4391-9527-b1de3285e7a5/G%C3%A4sthamn2010.pdf?a=false&guest=true>

¹⁵⁶ <http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/informationsmaterial/2015/2015-5-riktlinjer-for-tillganglighet.pdf>

¹⁵⁷ <https://webbriktlinjer.se/principer/tillganglig/>

5. Siste ord (er ikke sagt)

Det er ingen tvil i våre øyne om at universell utforming fram til nå har handlet mest om bygde omgivelser og tilgjengeliggjøring av informasjon. Framtredende brukergrupper har vært mennesker med synshemninger og bevegelseshemninger. Alt dette med rette. Mye godt og helt nødvendig arbeid har blitt gjort for disse brukergruppene. Dette kan vi takke deres interesseforeninger for gjennom deres iherdige arbeid i mange år.

Tiden er nå inne for å legge til – men ikke å glemme de banebrytende gruppene – mennesker som har helt andre utfordringer. Universell utforming gjelder også dem.

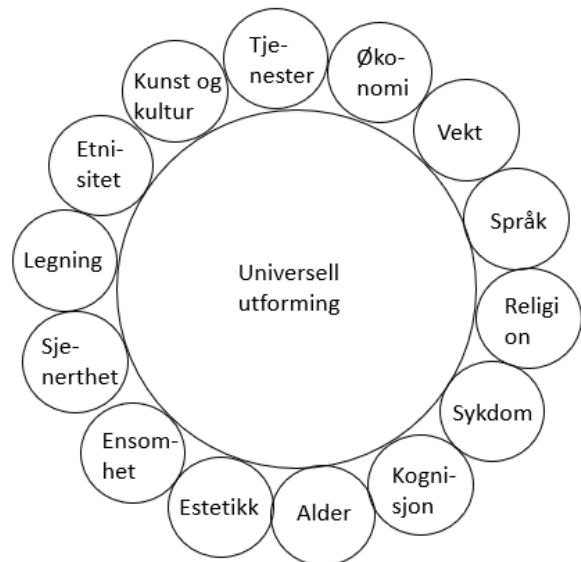
I løpet av prosjektet har vi hatt intervjuer og samtaler med eksperter som hver og en nevner mennesker som ikke tas hensyn til i dagens kunnskap og kunnskapsoppbygging om universell utforming. Vi går ikke inn i hvert «kronblad» i tegningen, men overlater til leseren å tolke den. Vi trenger nye vinklinger og en bredere forståelse av målgrupper for å fullføre prosjektet om universell utforming i Norge.

Universell utforming i Norge tas i aller høyeste grad hånd om av ildsjeler som har en «Twistpose» av metoder og verktøykasser å forholde seg til. Ny kunnskap genereres og nye prosjekter initieres av dem. De må fortsatt oppmuntres og belønnes for den store innsatsen de gjør, men det må gjøres både mulig og obligatorisk å dokumentere funnene og metodene, og publisere disse på en måte som gjør det praktisk mulig å finne fram særlig for ikke-eksperter. Vi ser for oss et norsk metodebibliotek for universell utforming.

For å være faglig dyktige i universell utforming i norske kommuner og ellers i samfunnet, trengs tiltak innen utdanning. Det er spesielt behov for et helhetlig, tverrfaglig utdanningstilbud, gjerne på masternivå.

Kommuner, KS, Miljøverndepartementet, Husbanken og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har vanligvis betalt for kalaset som gjelder det meste av universell utforming i Norge. Finansieringen må ikke opphøre, og må fortsatt øremerkes til formålet. Jobben er ikke gjort, særlig i forhold til blomsten i bildet på denne siden. Mange nye aspekter må inn. Nye brukergrupper. Nye hensyn. Nye perspektiver.

Videre, universell utforming må ikke bare være en personlig agenda for ildsjelene. Universell utforming må forankres i politiske dokumenter, strategier og planer i kommuner, og dokumenteres med skriftlighet. Kommuners nøkkelpersoner må få faglige orienteringer som er forberedt av fagpersoner innen universell utforming. Den politiske forankringen er absolutt nødvendig for å lykkes.

Vedlegg 1: Prosjektets faktaark

422 ulike universelle utforminger?

Prosjektets overordnede mål var å bidra til systematisk og metodisk arbeid med universell utforming i kommuner i Norge. Dette skulle gjøres ved å produsere systematisert og oppdatert kunnskap om metoder, verktøykasser og systematiske tilnærminger som brukes i kommuners arbeid med universell utforming, og å dokumentere et eventuelt behov for videreutvikling av disse innen de forskjellige kommunale forvaltningsområdene. Målgruppen for prosjektets resultater var medarbeidere i kommuner, herunder både ledelsen og prosjektmedarbeidere innen uu, KS, metodeutviklingsmiljøer samt departementer og direktorater som er ansvarlig for uu i norske kommuner og ellers i samfunnet

Sluttrapport og referansemateriell fins på nettsidene

http://www.karde.no/422_uuu

http://www.karde.no/uu_metodeoversikt

Prosjektet ble gjennomført i 2018, med avsluttende arbeid i januar 2019.

Prosjektet var finansiert med tilskudd fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (tilskuddsordning for kunnskapsutvikling, kompetanseheving og informasjon innen universell utforming).

Karde AS gjennomførte prosjektet.

Kontakt:

Prosjektleder Riitta Hellman, Karde AS

E-post: rh@karde.no

Mobil: 982 112 00

Karde AS
Innovasjon Utvikling Ledelse

 Bufdir

Vedlegg 2: Facebook-innlegg

Karde AS
@kardeasno

Startside

- Tjenester
- Anmeldelser
- Butikk
- Tilbud

Likt Følger Del ...

Karde AS
Publisert av Riitta Anneli Hellman [?] · 20. april 2018 ·

Prosjektet "422 ulike universelle utforminger?" er godt i gang. Vi legger løpende ut kildestoff og videolenker på prosjektets nettside http://www.karde.no/422_uuu under overskriften 'Utvalgte lenker'. Det går an å ta en titt ...

KARDE.NO
422 ulike universelle utforminger? (2018) | Karde AS

Prosjektets overordnede mål er å bidra til systematisk og metodisk arbeid med universell utforming (uu) i kommuner i Norge.

86 Antall personer nådd 1 Engasjement **Frem innlegg**

Karde AS
@kardeasno

Startside

- Tjenester
- Anmeldelser
- Butikk
- Tilbud
- Bilder
- Videoer
- Innlegg
- Arrangementer
- Om
- Samfunn
- Jobb
- Informasjon og annonser

Promoter
Administrer promoteringer

Likt Følger Del ...

Karde AS
Publisert av Riitta Anneli Hellman [?] · 27. november 2018 ·

Feltarbeid i prosjektet '422 ulike universelle utforminger?' fører oss mange forskjellige steder. I dag til Heimdal videregående skole i Trondheim til flotte foredrag, omvisning osv. innen inkluderende arkitektur. Riktig fin faglig kveld. Og for et skolebygg! http://www.karde.no/422_uuu

122 Antall personer nådd 8 Engasjement **Frem innlegg**

Karde AS
@kardeasno

- Startside
- Tjenester
- Anmeldelser
- Butikk
- Tilbud
- Bilder
- Videoer
- Innlegg
- Arrangementer
- Om
- Samfunn
- Jobb
- Informasjon og annonser
- Promoter
- Administrer promoteringer

Likt
Følger
Del
...

Karde AS

Publisert av Riitta Anneli Hellman [?] · 19. september 2018 ·

...

Bufdir og KS inviterer til den årlige erfaringskonferansen om universell utforming i Oslo 15. november 2018. Tema på konferansen er de gode eksemplene på universell utforming - både fra inn og utland. Karde skal holde et innlegg på konferansen. https://www.bufdir.no/.../Erfaringskonferanse_om_universell_.../

Bufdir

bufdir.no > Konferanser og seminarer > Erfaringskonferanse om universell utforming

Erfaringskonferanse om universell utforming

Tid: 15 november 2018 09:00 - 15:30
Sted: KS Agenda møtesenter, Oslo
Adresse: På hjørnet av Ruseløkkveien og Haakon VII's gt.

KS og Bufdir inviterer til erfaringskonferanse om universell utforming!

Bufdir og KS inviterer til den årlige erfaringskonferansen om universell utforming. Tema på konferansen er de gode eksemplene på universell utforming - både fra inn og utland.

113

Antall personer nådd

11

Engasjement

Frem innlegg

Vedlegg 3: Universell utforming: Kompetanseprogram

Innhold i modulene i opplæringsprogrammet 'Universell utforming: Kompetanseprogram'¹⁵⁸. Programmet er utviklet av Høgskolen i Bergen for Direktoratet for byggkvalitet. Deltasenteret har utviklet delmodulen om brukermedvirkning. Målgruppen er politikere og ansatte i kommuner og fylkeskommuner om universell utforming innenfor plan- og bygningslovens virkeområde.

MODUL 1 Introduksjon til uu

Innholdsoversikt

Introduksjon

Lover og forskrifter

Planlegging

Transportsystemet

Friluftsområder

Bygg og uteområder

Eiendomsforvaltning

Medvirkning

Medvirkning fra rådene

Kursarrangement

Ressurser

MODUL 2 Lover og forskrifter

Innholdsoversikt

Introduksjon

Hva bør en vite om universell utforming?

Lover, forskrifter og standarder

Hvor er det relevant med universell utforming?

Ulike grupper og behov

Hvordan arbeide?

Ressurser

MODUL 3 Planlegging

Innholdsoversikt

Introduksjon

Kommunal planlegging

Regional planlegging

Vurdering av planforslag

Ressurser

MODUL 4 Transport-systemet

Innholdsoversikt

Introduksjon

Ulike grupper og behov i transportsystemet

Krav til fysisk utforming

Hvordan lage en handlingsplan?

Ressurser

MODUL 5 Friluftsområder

Innholdsoversikt

Introduksjon

Kommunal planlegging

Fysisk utforming

Hvordan lage en handlingsplan?

Ressurser

MODUL 6 Bygg og uteområder

Innholdsoversikt

Introduksjon

Brukbarhet for alle

Krav til fysisk utforming

Byggeprosessen

Ressurser

MODUL 7 Eiendomsforvaltning

Innholdsoversikt

Introduksjon

Eiendomsforvaltning

Vurdering og prioritering

Ressurser

¹⁵⁸ <http://uukurs.dibk.no/>

Kontaktinformasjon

Riitta Hellman

Karde AS

Postboks 69 Tåsen

0801 Oslo

E-post: rh@karde.no

Telefon: 98211200

Skype: riitta.anneli.hellman